

RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 58 (19).**

1921 a.

Sisu: 1. Juhatuse teadaanne rahaasjanduse komisjoni antud seaduste kohta. — 2. Kahe järgmise koosoleku aja ja päewakordade määramine. — 3. Riigi 1921. a. eelarwe II lugemisel (teedeministeerium). — 4. Välisministeeriumi eelarwe päewakorras edasilükkamise küsimus. — 5. Riigi 1921. a. eelarwe II lugemisel (töö- ja hoolekandeministeerium).

Riigikogu koosolek 27. juulil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 71 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab Riigikogu esimees
O. Strandman ja pärast abiesimees **K. Wirma**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Juhatuse teadaanne komisjoni-antud seaduste kohta.

Juhataja **O. Strandman**: Awan Riigikogu koosoleku. Tänaõie koosoleku päewakord on Riigikogu poolt kindlaks määratud. Enne kui meie päewakorra juure läheme, on mul au Riigikogule teatada, et Wabariigi Walitsuse poolt on järgmised seaduseelnõud Riigikogule sisse tulnud:

1. Seaduseelnõu riigi raha kohta ja

2. Seaduseelnõu riigi- ja omawalitsuse asutuste teenijate ja nende perekondade pensioni kohta.

Need seadused on juhatusel poolt antud rahaasjanduse komisjoni ja seaduseelnõud on Riigikogu liigetele wälja jagatud. Sõna on korra kohta Riigikogu liikmel **K. Wirma**l.

2. Järgmise kahe koosoleku aja ja päewakordade määramine.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku homset koosolekut kohe ära määrata ja siis, muuseas, teen ettepaneku homme määrata kaks koosolekut, hommikul kell 10 ja peale lõunat kell 5; esimese koosoleku päewakorda wõtta neli arupärimist, mis on Riigikogule sisse tulnud ja ka eelarwe, õhtuse koosoleku päewakorda aga ainult eelarwe wõtta.

Juhataja **O. Strandman**: Sõna-soowijaid ei ole. Ma panen siis ettepaneku hääletamisele, et homme kell 10 hom-

mikul koosolek ära peetakse. See ettepanek on wastu wõetud. Siis on ettepanek tehtud koosoleku päewakorda wõtta neli sissetulnud arupärimist, see on 1) Eesti Iseseisw. Sots.-dem. Tööliste Partei Riigikogu rühma arupärimine tööliste ametiühisuste kongresside keelu kohta, 2) sellesama rühma arupärimine Harku koloonii kohta, 3) Rahwaerakonna arupärimine Seliküla wiinawabriku asjus ja 4) sellesama rühma arupärimine mõisadest lahutamata karjamõisade ja renditalude rendiolude korraldamise asjus. (P. Keerdo (is.) kohalt: On weel üks arupärimine sisse antud, mida hommikupoolse koosoleku päewakorda tuleks wõtta!) Kahjuks ei ole juhatus saanud seisukohta wõtta, sest et ta seda arupärimist weel näinud ei ole, ja ei tea, mida ta sisaldab. Ka ei ole seda rahwasaadikutele weel laiali laotatud, ja sellepärast ei saa teda päewakorda wõtta. Ma panen nüüd hääletamisele ettepaneku, et need neli arupärimist homse koosoleku päewakorda wõtta. (Hääletatakse.) See ettepanek on wastu wõetud. Siis panen hääletamisele ettepaneku, et sellesama koosoleku päewakorda ka eelarwe wõtta. (Hääletatakse.) See ettepanek on ka wastu wõetud. Panen hääletamisele ettepaneku, et teine koosolek määrata homme kell 5 p. l. (Hääletatakse.) See ettepanek on wastu wõetud. Siis panen hääletamisele ettepaneku selle koosoleku päewakorda wõtta eelarwe. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Wirma ettepanek wastu wõetud. Riigikogu läheb tänase päewakorra juure üle.

3. Riigi 1921 a. eelarwe II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg**: Juba warem tehtud Riigikogu otsuse põhjal tuleb teedeministeeriumi eelarwe neljas osas arutamisele, nimelt 1) keskasutus, 2) raudteewalitsus, 3) posti-telegraafi ja telefoni ametkond,

4) maanteede ja sisemiste weeteede walitsus. Esimene jagu oleks teedeministeeriumi keskasutus. (Loeb):

TEEDEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Ministeeriumi juhatus.

§ 1.	Palgad	349.200.—
§ 2.	Esitus, kongresside ja konventsioonide kulu	120.000.—
	Kokku peatükk I	469.200.—

Peatükk II.

Ministri kantselei, arweosakond, tehnikaosakond, eraraudteede inspeksioon.

§ 1.	Palgad	1.349.120.—
§ 2.	Päewarahad ja sõidukulud	98.000.—
§ 3.	Kantselei kulud	170.000.—
§ 4.	Majanduslised kulud	201.000.—
§ 5.	Sõiduabinõud	150.000.—
§ 6.	Liikuwa wara muretsemine ja korrashoidmine	70.000.—
§ 7.	Toetus ja arstiabi	80.000.—
§ 8.	Mitmesugused kulud	183.700.—
§ 9.	Ettenägemata kulud	15.000.—
	Kokku peatükk II	2.316.820.—
	Kokku peatükk I ja II	2.786.020.—

K. Wirma (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Meie tuleme nüüd jälle ühe ministeeriumi eelarwe arutamise juure, mida meie wõime nimetada majandusliseks ministeeriumiks. Mitmel korral on juba siin Riigikogus ja ka igalpool ajakirjanduses tähendatud, et see majandusline ministeerium meie riigile iseäranis huwitaw on ja et meie selle ministeeriumi peale iseäranis rõhku peaks panema. Meie istume suur-Wenemaa, nii ütelda, teatud wärawawahina ja peame oma peale wõtma kohustusi, mitte takistusi teha selle läbikäigu tee peal, mis Wenemaal Euroopaga läbi käies tarwilik on. Meie peame oma riiklises huwides kõiki neid headusi ja kasusid ära kasutama, mis sellest saada on. See on suur töö, millele tingimata riiklist toetust peab andma. Kui meie aga nüüd selle majanduslise äla peale waatame, mis seal tegelikult ära on tehtud, kui suurel määral walitsus selle peale rõhku on pannud, siis peab ütlemata, et praegu küll see ala õieti waaseklapseks jäänud on. Kui meie nüüd waatame selle ministeeriumi eelarwe peale, mis üle kahe miljoni suur on, siis ei saa meie aru, mis pärast seda kantseleid seal

üleüldse peetakse, sest tema tegutsemisest ei ole midagi kuulda. Ta on ainult moodi pärast seal, tegelikult ei ole meie seal kuulnud. On tõsi, et selle ministeeriumi juures on üksikud majanduslised osad, mis iseseiswalt töötawad, nimelt raudteewalitsus, postiwalitsus ja maanteedewalitsus, aga nendel asutustel puudub täieline kokkukõla. Kui meie neid asju nüüd lähemalt waatame, iseäranis meie riigi korra juures, kus kõik alles loodakse, siis näeme, et nad igatahes niisugust rada ei käi, mis meid rahuldada wõiks. Ma pean ütlemata, et sellel alal on tingimata parandust tarwis. Teil on näituseks niisugune asi teada, et Wenemaa rahulepingus on Tallinn—Moskwa raudteest kõneldud, seal on kõneldud teatud eesõigustest, wõimalustest, kuidas Eesti riik seda teed tarwitada wõib. Kui meie nüüd küsime, mis meil sel alal tehtud on, siis peab küll ütlemata, et mitte midagi. Minewal aastal sai küll ette wõetud teatud sihiamine, kuid, kui kaugemale sellele jõutud on, seda meie ei tea. Küsimus on nüüd see, kes seda asja peaks õieti ajama, kes sellest asjast esimeses jones huwitatud peaks olema. Ma arwan, et just see majandusline ala, millest ma siin juba kõnlesin, peaks olema iseäranis silmas peetud nende poolt, kes selle kohta iseäralist huwi tunnewad ja seda asja peaks tingimata katsutama paigast nihutada. Meie teame, et selle asjaga on seotud palju muid asju, muuseas minewal aastal tahtis raudteewalitsus Tallinnast Tapale ehitada teist paari rööpade, seletades, et waadake, nüüd tuleb Eestis suur kaupade läbiwedu, sellepärast, et Wenemaale hakatakse kõiksugu kaupa sisse wedama ja et selleks suureks weeks peab meil kõik walmis panema ja meie raudteed peawad korras olema, et läbiweeks mingisuguseid takistusi ei tekiks. Juba sel puhul sai seletatud, et niisuguseid oletusi on raske teha nende tegelikkude andmete põhjal, mis meie raudteed juba aastakümnete jooksul on näidanud. Tegelikult andmed näitasid, et selle raudteega on saadud läbi juba endistel aastatel ja mingisugust iseäralist takistust pole tuntud. Oletused, et Eesti kaudu Wenemaa transiitkauba wedu meie raudteed nii hirmsasti koormama saab, et nad seda enam ei jakska ära wedada, ei ole õiged. Nüüd oleme meie tegelikult ära näinud, et Tallinn—Tapa rööpad on panemata ja meie raudtee ei ole mitte nii koormatud, nagu arwati ja seda ei saagi tulla senni kaudu, kui ei looda iseäralisi loomulikke tingimisi, mis seda wahekorda teistsuguseks

muudaks, kui tema praegu on, ja niisuguseks loomulikuks tingimiseks oleks uue tee rajamine, mis teise kohta läheks, kui praegused teed on sihitud. See oli wanasti ammu juba teada, kui räägiti Moskwa raudtee ehitamisest, et see looks uued tingimised Wenemaa keskkohaga ja alles siis, kui see tee saab rajatud ja ehitatud, alles siis tulewad uued tingimised, mis esile toowad loomulikka aluseid, mille peale toetades meie teed wõiwad konkurepida teiste teedega. Enne sõda panime meie tähele, et läbiwedu Eesti riigi kaudu üleüldiselt wähenes, aga mitte ei suurenenud. Meie näeme, et niisugune suur ala, millest Eesti riik õieti huwitatud peaks olema, on jäetud lohakile ja mitte kusagil ei ole näha, et midagi oleks ette wõetud selle lahendamiseks. See oleks üks ainukene näitus selle ministeeriumi alal, kuid ma wõiks terwe rea niisuguseid asju ette tuua. Wõtame näituseks maateede walitsuse.

Kui eelarwekommissjoni liikmed läksid tänawu aastal selle eelarwe puhul maanteede walitsusesse ja panid suure hulga küsimusi ette, küsides, kuidas teie neid teid korraldate, kuidas nad teie kätte sattunud on, kui kaua teie neid tahate pidada, missugused teed teie käes on, siis tuli õige üllatawaid wastuseid ette, mis näitas, et asi seal korras ei ole. Maanteede walitsuse käes on üksikute maanteede jupikesi, mida riigi kulul peab sillutama ja seal mõlemalpool otsas on teed, mis läksid läbi nendest maa-aladest, mis wõeti riigi kätte maaseaduse põhjal ja selle puhul tuli mitmesuguseid seletusi leida, näituseks, kas metsade peawalitsuse käes olewatel maa-aladel peab teed korras hoidma metsade peawalitsus, s. o. riik wõi omawalitsus. Kõik need küsimused olid täiesti lahtised ja maanteede peawalitsuses seletati, et juba minewal aastal töötati nende poolt välja seaduseelnõu, mis kinnitamiseks Asutawale Kogule sisse anti ja mida wõiwad nemad selle kohta parata, et see seaduseelnõu ei ole mitte seaduseks saanud. Neile sai öeldud, et nemad hoolt peawad kandma selle eest, et need seadused, millest nemad huwitatud on, ellu läheksid ja et nad mitte sellega rahuldatud ei peaks olema, et nad seadust edasi on annud, waid et nad niikaua peale peawad käima, kunni need seadused ükskord ellu lähewad. Selle tagajärg oli see, et ametkond otsis ülesse selle seaduse kawa Asutawa Kogu läbiwaatamata seaduste hulgast ja nüüd arwatawasti kawatsetakse seda maanteede peawalitsuses uuesti läbi waadata ja sellele wastaw käik

anda. See näitus oleks niisugune, mis näitab, et see ala teatud wiisil, nii ütelda, lohakile on jäetud; puudub tarwiline huwitus selleks, et seda küsimust lahendada.

Meie kitsarööpalise raudteega on asi umbes samasugune. Nagu teada, wõeti umbes poolteist aastat tagasi Pärnu-Tallinna kitsarööpaline raudtee sekwestri alla sellepärast, et seda juhtiwad inimesed sõja olude tõttu pidid meie riigile kaastöötust andma. Et seda toetust kas oskamatusse wõi mõnel muul põhjusel ei antud, siis tekkisid seal niisugused wastolud, mille tagajärjel oldi sunnitud seda raudteed ajutiselt riigi kätte wõtma. Ja nüüd on küsimus, kui kaua seda raudteed riigi käes peetakse, missugused wahekorrad sellest peawad tekkima, kas samasugused wahekorrad, nagu meie sekwestreeritud trükkikodades?

Teisest küljest on teada, et see raudtee oli enne sõda niisugusel astmel, et teda kawatseti 1914. a. täitsa ümber ehitada. Osa wagunid said ümber ehitatud. Kawatseti uus rööbastik ja uued liiprid panna, mis terwet raudtee kandejõudu suurendanud oleks. Sõda tuli aga peale ja seda ei jõutud mitte läbi wiia. Terwe sõjaaeg tarwitati seda raudteed ilma parandamata. Tema rööpad ja isegi liiprid olid niisuguses seisukorras, mis suurt parandamist ja ümberehitamist nõudsid. Siamaani on ta ennast kuidagi wiisi läbi wedanud. Nüüd tuleb aga küsida, mis temaga peale hakata. Riikliselt meie seda lubada ei tohiks, et Tallinna, Wiljandi ja Pärnu waheline ühendus tuleks seisma jätta. Aga kuidas seda küsimust siis lahendada? Küsimus ei ole weel üks see, kuidas seda asja lahendada, waid kas leidub inimest, kes seda asja võimalikult ruttu lahendaks ja seda niisugusele pinnale paneks, et see asi mitte liiga kauaks ei jääks, et raudteel tuleks tegelikult seisma jääda.

Niisuguseid asju wõiks palju leida, mis teedeministeeriumi juures suure tähtsusega, muuseas ka raudtee- ja postilepingud, mis wäljamaaga tahetakse teha. Komandeeritakse inimesi wälja kes suure ulatusega ja kauaaegsed lepingud teewad ja meie näeme ning tahame et seda kõike peaks juhtima üks ainukene inimene, kellel peale selle weel suur ja meie riigile tähtis ala juhtida on. Mina arwan, et see nõudmine liig on, et niisugust suurt tööala peaks üks inimene juhtima, põhjendades selle põhimõttega, et see on ka üks majandusline asi ja et seal peale selle ühe inimese ka teisi juures on, kes korda teewad. Kui meie läheme weel üksikasjaliselt raudtee ja postiwalitsuse

juure, siis näeme, et ka seal weel palju asju lahendada on ja terve see asutus ei ole meie olude kohaselt korraldatud ja et neid üksikuid pahesid, mis seal ette tulewad, võib sellega seletada, et nad ei ole pandud niisugusele pinnale, et nad meie oludes normaalselt wõiksid töötada. Nendel, kes seda teewad, on tarwis tagatõukajat. Kui meie seda teha ei jõua, ehk öeldakse, et seda tarwis pole, siis pole meil ka õigust seda läbikäiguteed oma käes pidada. Kui Eesti tahab transiitmaa olla, siis peawad meil selleks ka wastawad huwid ja korraldused olema. Önn, et meil weel nimepidigi teedeministeerium olemas on. Tegelikult on lugu ikkagi nii, et kui keegi wäljamaalane neis asjus tuleb rääkima, siis saadetakse tema kaubandus-tööstusministeeriumi. Temal jääb järele küsida, kas teid teedeala ei huwita, sest mujal on ikka teedeministeerium olemas. Seal tuli siis nendele inimestele seletada, et on mingisugune teedeministeerium ja teedeminister ka. Kui meie vaatame tegelikult teedeministeeriumi kui niisuguse peale, siis wõiks ta wast küll kantselei nime kanda. Seda kantseleid, mis teedeministeeriumi näol olemas, ei ole meil tarwis ja kui seda ära kaotada ei taheta, siis pandagu teda niisugusele astmele, et tema tõesti ikka teedeministeerium on ja et need alad, mis keskkohtalt juhtimist tarwitawad, õigel ajal käsitatud saaksid ja mitte hiljaks ei jäädaks sellega, mis tarwis teha. Peab ütlema, et see soowiawaldus, mis komisjoni poolt Riigikogule wastuwõtmiseks ette pannakse, kus räägitakse, et teedeministeeriumi ebaloomulik wahekord tuleks ära kaotada, peaks tähelpanu leidma ja et sellel alal wõimalikult ruttu parandust tehtaks, sest kõige selle all kannatawad meie majanduselu tähtsad huwid ja suuremad ülesanded, mis teedeministeeriumil teha, iseäranis just uue magistraali loomine, Tallinna ja Moskwa wahel. Toetades seda soowiawaldust, mis komisjoni poolt teedeministeeriumi alal ette kantud ja mis nõuab teedeministeeriumi ümbermuutmist ja tema loomulikku olukorda wiimist, loodan, et see mitte ainult soowiawalduseks ei jää ja et tema täitmist ei saaks pika aja peale edasi lükatud.

A. Liiberg (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Juba eelkõneleja ütles, et teedeministeerium oma praeguses seisukorras esitab ainult kantseleid, mis oma ülesannet mitte nii ei täida, kuidas seda üks teedeministeerium täitma peaks. Ka minule

puutus silma, kui ma eelarwekommissjoni liikmena selle ministeeriumi juhatuses töötasin, et selles ministeeriumis puudus täielikult direktiiv ja inspeksioon alluuate asutuste üle. Mulle puutus silma, et ministeerium kui sarnane, oli sunnitud, kaebama meile, komisjoni liigetele, et raudtee ei andwat aruannet juba algusest peale. Sellest on näha, et ministeerium ei wõi walitseda oma alla kuuluwaid asutusi ja see asutus töötas täitsa oma pea järele. Oli krediitid saadud 280 miljoni, kuid ära kulutatud 400 miljoni. Nii oli 120 miljoni lihtsalt wõetud raudtee sissetulekust ja ära kulutatud. Wõib mõelda, kuidas ta seda kulutas, kui ta kellegile aruannet ei annud selle üle, kuhu raha pandi. Wõeti raha oma pea järele ja kas seda otstarbekohaselt kulutati wõi laiali pillati, see jäi teadmataks, sellepärast et aruandeid ei antud. Niisamuti ei ole ministeeriumil wõimalik omale alluwait asutusi kontroleerida. Siis ei wõinud ka juttugi olla sellest, et see alluw asutus otstarbekohaselt oleks töötanud, sissetulekuid suurendanud ja wäljaminekuid vähendanud, waid oli ümberpöördukt. Niisamuti on faktisid olemas, et raudteewalitsus ei wasta kontrollile. Ühte summat on nõutud kaks korda, aga ei ole eeskirju wäljamaksmiseks olnud. Niisama näeme, on selle tõttu, et ministeerium ei pidanud ohje oma käes, raudteid ehitatud umbkaudu. Puurmanni metsa ehitati raudtee, et sealt puid wälja wedada, aga pärast selgus, et puid wälja wedada ei olnudki. Samuti kaebas teedeminister, et sõjaministeerium ehitawat raudteid. Kas need raudteed otstarbekohased, seda ei küsita. Sõjaministeerium ehitas raudtee Koikilasse ja kulutas raha ühe peale 340 tuhat ja teise haru peale umbes 4 miljoni. Pärast tuleb wälja, et raudteed umbkaudu ehitatud ja tarwidust ei ole kuskilgi, ning rööpad jääwad roostetama ja liiprid mädanema. Weel üks wäga kahtlasega iseloomuga tee, millest eelkõneleja juba rääkis, on Pärnu kitsarööpeline raudtee, mis annab sissetulekuid 30 miljoni ja nõuab kuludeks $\frac{1}{2}$ miljardi. Eelkõneleja puudutas sihiamamist Tapa—Moskwa raudtee jaoks. Selle juures pean tähendama, et ka eelkõneleja ise süüdi on, et ei lasknud sihtisid ajada.

Teedeministeeriumil oli wälja töötatud ja kawatsetud mõned sihid rajada Tapa—Mustwee ja Peipsi basseini juure. Igatahes tõmmati sihiamamiseks krediit maha ja wõeti inseneeridelt wõimalus ära seda tööd algada.

Mis nüüd puutub raudteewalitsuse asjaajamisse, siis peab ütleva, et minewaaastane aruanne juulikuus siiski sisse tuli, kuid eelarwekomisjonil ei olnud võimalik seda enam läbi waadata. On olemas veel raudtee warustusosakond, kes ei ole selgusele jõudnud, kuidas on parem warustust muretseda, kas otsekohe siin wõi kohtade peal. Rööpad ei olnud raamatusse sisse kirjutatud, kuna rööpad ometi suurem osa raudtee warandusest on. Sellepärast on võimalus neid warastada ja ei ole andmeid, kui palju neid peab olema. Warustusosakond kulutas raha ilma eelplaanita. Ta ei teadnud missugust walgustust klassiwagunitesse muretseda, kas gaasi wõi elektrit. Esiteks osteti 12 miljoni eest atsetileen lampe ja pärast wisati need nurka ja wõeti tarwitusele elektrilambid. Warustusosakond on ka kütteinete muretsemises suurt initsiatiivi näidanud. Ta asutas endale isegi põlewkiwikaewanduse, rentis turbasoo, kulutas palju raha ilma, et otstarbet kätte oleks saanud. Põlewkiwitööstuse alal oli kulutatud 1920. a. ilma krediidi loata 1.900.000 marka. 1921. a. põlewkiwitööstuse kohta raamatupidamist ei ole ja läbikäiku ei saa konstateerida. Turbatööstus Rakke jaama juures on ka väga halwas seisukorras. Seal töötab 80 töolist kahe kõlbmata pressiga, ilma, et midagi tagajärge oleks saadud. Minewa aasta jooksul on turvast lõigatud 520 kub. sülda. Seal juures on aga suuri wäljaminekuid tehtud, soosse raudtee ehitatud. Raudtee on eraisiku omandus ja väga wiletsas seisukorras. Raudteewalitsus wõttis teeparanduse kohustuse oma peale ja on parandamise peale riigikontrolli ütelse järele 12 miljoni ära kulutanud. Wälja on weetud 520 kub. sülda turvast ja ära kulutatud 12 miljoni. Turbasoo rendiaeg kestab 3 aastat ja kui see pikendatud ei saa, siis on kõik need miljoniid maha wisatud. See asi on väga kõikuwa aluse peale seatud, mis täitsa lubamata nähtus on.

Siis käiwad raudtee alla, nõnda nimetatud raudtee tehased, neis töötatakse 4—5 päewa nädalas ja kardetakse, et siiski tööd ei jätku. Teiselt poolt on olnud aga juhtumisi, kus antakse kitsarööpalise klassiwagunid eraasutustele parandada, ja ei jõuta kuidagi kindlale otsusele, kas on kasulik oma tehases parandada, wõi eratehases. Selleks saadetakse jälle suuri operatioone korda, mis jälle suuri kulusid tekitawad.

Maanteede walitsus käib ka teedeministeriumi alla. Seal oli iseloomustaw see,

nagu eelkõneleja juba ütles, et kui meie asusime tööle ja tahtsime ülewaadet saada, kui palju selle maantee walitsuse alla käib neid tee osasid, mis parandada tuleks, siis puudusid täielikud kaartid, ja puudus ka nimekiri teede üle, mis alluwad selle walitsuse alla. Pärast toodi kokkuwõte, kui palju on üleüldse kilomeetrites teesid parandada, aga ikkagi kaartisid ja nimekirja ei saadud. Siis oli veel täitsa segane see wahekord, mis walitseb maakonnawalitsuse ja teedewalitsuse wahel, nende teede korraspidamise ja parandamise suhtes. Ei ole see sugugi loomulik, et komisjon oli sunnitud wähendama teeparandamise kulusid, kuna teed meil iseäranis hiilgawas seisukorras ei ole. Tähele panemise wääriline on igatahes see, et wähendakse teede parandamise peale antawaid summasid, seal juures aga suurendakse sõjaministeriumi omasid. Et eelarwet õigel ajal kinnitusele ei antud, oli tehtud maanteede walitsuse poolt suuri lepinguid teede parandamise suhtes, oli suuri summasid juba ära tarwitatud. Siis jäi alamkomisjonile ainult konstateerida, et summad olid wälja antud, ja neid summasid eelarwe korras nõutud ei ole. Lepingud olid tehtud, jäi üle, kas kinnitada neid summasid, ehk jälle leping katkestada, mis sugugi mitte soowitaw ei ole. Ilma eelarwe tarwitamata on näituseks Järwa jaoskonnas maanteede peale wälja antud 12 miljoni. Siis oli iseloomulik selles osakonnas veel see, et arweosakonnas peeti 3 kassahoidjat selleks, et palkasid wälja maksta. Wiimased ootawad teatud päewa ära, ja sõidawad siis kohtadele raha wiima. Igatahes wõiks kulusid sel alal kokku hoida ja ühe kassahoidjaga läbi saada, kes näituseks 1-sel sõidaks ühte kohta, 15-dal teise ja 25-dal kolmandasse, nii et ei pruugiks ühekorruga kolme kassahoidjat wälja saata.

Selle ministeriumi alla kuuluwad veel posti- ja telegraafi osakonnad. Nende kohta wõib ütelda, et need ühed parematest osakondadest teedeministeriumis on. Igatahes jääb seal niisugune tundmus, et arwepidamine on korras, asjaajamine ka, ja oli märgata püüd paremuse poole. Ainukene iseloomulik asi oli seal see, et posti osakonnal oli oma trükikoda, kuid see ei trüki postimärkisid. Tuleb niiviisi wälja, et riigil on mitu trükikoda aga ükski ei tee oma tööd, waid üks trükikoda saadab töö edasi teisele ja wiimane saadab jälle era-trükikojale, nii et trükikodades neid asju ei trükita, mis just oma osakonnale tarwis.

Nii tahtsin ma üleüldistes joontes siin asjaselgitada, puudusi ära tähendada ja

näidata, kuidas töörahva raha on ilma asjata raisatud. Igatahes nõuan ma seda, et edaspidi enam niisugust asja ei korduks.

Juhataja **O. Strandman**: Lõpuseõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja **K. Ipsberg**: Eelkõneleja on asju ette toonud, mis komisjonis läbi arutati, ja et seal pikalt ja laialt raudtee, posti- ja maanteede walitsuse juures head ja wead läbi arutatud on, ei taha ma pikemalt sõna tarwitada, waid teen ettepaneku teedeministeeriumi keskasutuse eelarwet niisugusel kujul ja niisuguses suuruses, nagu ta komisjoni poolt ette pandud, wastu wõtta.

Juhataja **O. Strandman**: Panen komisjoni aruandja ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) See ettepanek on wastu wõetud.

Aruandja **K. Ipsberg** (loeb):

RAUDTEEWALITSUS.

I jagu.

Peatükk I.

Peawalitsus ja üleüldised kulud.

§ 1.	1. A. Raudteeülema, tema abide ja eriinseneeride palgad	802.800.—
	B. Kantselei palgad	1.544.000.—
§ 2.	2. Arweosakond, peakassa ja arwejaoskonnad. Palgad	4.974.700.—
§ 3.	3. Statistika jaoskond. Palgad	1.315.200.—
§ 4.	4. Tulude kontrolljaoskond. Palgad	2.226.600.—
§ 5.	5. Kaubandusjaoskond. Palgad	648.400.—
§ 6.	6. Terwishoiu osakond. Palgad	3.099.000.—
§ 7.	7. Warustusosakond. A. Osakonna walitsus. Palgad	2.662.400.—
	B. Magasinid ja ladud. Palgad	4.537.700.—

§ 8.	8. Majanduslised kulud	1.151.100.—
§ 9.	9. Kantselei kulud	1.135.000.—
	Kokku peatükk I	24.096.900.—

Peatükk II.

Üleüldised kulud.

§ 1.	10. Kultuuriliste ja haridusliste ettevõtete ülewalpidamine	550.000.—
§ 2.	11. Abirahad	800.000.—
§ 3.	12. Autasud ja kingid	100.000.—
§ 4.	13. Tasu tüki- ja erakordsete tööde eest	100.000.—
§ 5.	14. Toetus-, päewa ja sõidurahad	1.750.000.—
§ 6.	15. Rawitsemise kulud	2.580.000.—
§ 7.	16. Kohtukulud	300.000.—
§ 8.	17. Materjaalide proovimise kulud raudtee majanduslise olukorra paranduste küsimuste lahendamises	100.000.—
§ 9.	18. Kongresside, konverentside ja komisjonide kulud	200.000.—
§ 10.	19. Posti, telegraafi, telefoni ja kirjan-duse kulud	577.800.—
§ 11.	20. Tasu kahjude eest	200.000.—
§ 12.	21. Tulekaitse korralduskulu	200.000.—
§ 13.	22. Raudteepolitsei majanduslised kulud	207.800.—
§ 14.	23. Mitmesugused juhuslised ja wähe-mad kulud	80.000.—
§ 15.	24. Warustusosakonna operatsiooni kulud	1.350.000.—
	Kokku peatükk II	9.095.600.—
	Kokku I jagu	33.192.500.—

II jagu.

Tee- ja ehitusosakond.

Peatükk I.

Osakonna ja jaoskondade walitsus.

§ 1.	25. Osakonna ja jaoskondade teenijate palgad	7.651.200.—
------	--	-------------

§ 2.	26. Majanduslised kulud	673.200.—
§ 3.	27. Kantselei kulud	750.000.—
	Kokku peatükk I	9.074.400.—

Peatükk II.

Tee ja kunstliste ehituste korrashoidmine.

§ 1.	28. Tee järelwalwe, korraspidamine ja parandustöö, teenijate palgad	51.536.900.—
§ 2.	29. Tee signaalide ja ehituste walgustus	669.000.—
§ 3.	30. Inwentaari uuendus ja korraspidamine	460.000.—
§ 4.	31. Tee walli (mulla-keha) korraspidamine	1.264.100.—
§ 5.	32. Kunstliste ehituste korraspidamine	1.650.700.—
§ 6.	33. Ajutised abinõud teel walli ja kunstliste ehituste uhte wastu	100.000.—
§ 7.	34. Ülesõidukohtade korraspidamine	279.700.—
§ 8.	35. Ballast	2.650.000.—
§ 9.	36. Liiprid	18.280.000.—
§ 10.	37. Rööpad ja nende ühendused	4.740.000.—
§ 11.	38. Lumest puhastamine ja abinõud tuisikude wastu	4.712.000.—
§ 12.	39. Mühkude parandus	750.000.—
§ 13.	40. Tee ja jaamade tehniliste abinõude korraspidamine	452.500.—
§ 14.	41. Pöörangute ja nende mehhanismide korraspidamine	1.912.000.—
§ 15.	42. Dokkide ja sadamasildade korraspidamine	5.000.—
	Kokku peatükk II	89.461.900.—

Peatükk III.

Hoonete ja weewärgi kulud.

§ 1.	43. Hoonete ja weewärgi parandajate ja järelwaatajate palgad	2.825.400.—
§ 2.	44. Hoonete, õuede ja plankide korraspidamine	20.000.000.—

§ 3.	45. Kaubahoowide, plankide, platside ja teede korraspidamine	1.120.000.—
------	--	-------------

§ 4.	46. Weewärgi weesawutuse kohtade ja kanalisatsiooni korraspidamine	657.900.—
	Kokku peatükk III	24.603.300.—
	Kokku II jagu	123.139.600.—

III jagu.

Liikumise osakond.

Peatükk I.

Osakonna walitsus.

§ 1.	47. Osakonna, jaoskondade ja liini administratiivametnikkude palgad	2.445.100.—
§ 2.	48. Majanduslised kulud	1.920.700.—
§ 3.	49. Kantselei kulud (ka jaamades)	1.247.000.—
	Kokku peatükk I	5.612.800.—

Peatükk II.

Jaamade kulud.

§ 1.	50. Tehniliste jaama-teenijate palgad	52.530.800.—
§ 2.	51. Kaubandusliste teenijate palgad	11.318.000.—
§ 3.	52. Jaamaruumide küte, walgustus, signaalide, käsilaternate, teede ja õuede walgustus	11.991.200.—
§ 4.	53. Kauba ja bagaashi sisse- ja wäljalaadimine	2.127.900.—
§ 5.	54. Kauba wastuwõte, katte ja weoabinõude ja kaalu rewidentide ja meistrite palk	1.025.500.—
§ 6.	55. Sõidupiletite ja kaubaweo dokumentide kulud	1.000.000.—
	Kokku peatükk II	79.993.400.—

Peatükk III.

§ 1.	56. Rongide teenistus	21.065.700.—
§ 2.	57. Muud tasud	2.214.600.—
§ 3.	58. Konduktorite brigaadi inwentaari ja rongi signaalide walgustuse kulu	303.000.—
Kokku peatükk III		23.883.300.—

Peatükk IV.

Telegraaf ja telefon.

§ 1.	59. Telegraafi jaoskonna walitsuse ja liiniametnikkude palgad	13.235.000.—
§ 2.	60. Telegraafi warustus tarbeasjade ja materjaaliga	519.500.—
§ 3.	61. Telegraafi-telefoni ja kellade liini, aparaatide uuenduse korraspidamine	2.782.900.—
Kokku peatükk IV		16.537.400.—
Kokku III jagu		125.726.900.—

IV jagu.

Weosakond.

Peatükk I.

Weosakonna walitsus.

§ 1.	62. Weosakonna ja jaoskondade teenijate palgad	10.952.500.—
§ 2.	63. Majanduslised kulud	2.102.100.—
§ 3.	64. Kantselei kulud	361.000.—
Kokku peatükk I		13.415.600.—

Peatükk II.

Rongide wedu.

§ 1.	65. Weduri brigaadide palgad	32.705.300.—
§ 2.	66. Wedurite küte	129.267.000.—
§ 3.	67. Wedurite walgustus	780.900.—
§ 4.	68. Wedurite määre	10.751.000.—
§ 5.	69. Wedurite puhastus ja katelde pesemine	1.899.800.—

§ 6.	70. Weewarustuse teenijate palgad	3.239.600.—
§ 7.	71. Weewõtte ja puhastuse kulud	8.705.000.—
§ 8.	72. Weewarustuse abinõude parandus ja korraspidamine	1.660.000.—
§ 9.	73. Maks wõõra weewärgi tarwitamise eest	293.200.—
Kokku peatükk II		189.301.800.—

Peatükk III.

Wagunite ülewaldamise kulud.

§ 1.	74. Wagunite ülewajatate palgad	2.733.000.—
§ 2.	75. Wagunite hoid ja ülewaatus	368.000.—
§ 3.	76. Wagunite küte	8.057.900.—
§ 4.	77. Wagunite walgustus	2.328.100.—
§ 5.	78. Wagunite määre	9.889.900.—
§ 6.	79. Wagunite puhastus	3.537.100.—
Kokku peatükk III		26.914.000.—

Peatükk IV.

Töökodade ülewaldamise kulu.

§ 1.	80. Depoo töökodade ametnikkude ja teenijate palgad	4.668.900.—
§ 3.	82. Kantselei kulud	119.700.—
§ 4.	83. Töökodade, katelde, äaside, ahjude küte ja walgustus, keskküte ja walgustuse parandus ja korraspidamine	9.388.000.—
§ 5.	84. Inwentaari korraspidamine, määre ja puhastusained	1.936.500.—
§ 6.	85. Töökodade ja õuede puhastus, materjaali kandmine ja muud eraldi näitamata kulud töökodades	1.042.800.—
§ 7.	86. Maks töölistele haiguspäewade eest	858.000.—
Kokku peatükk IV		18.013.900.—

Peatükk V.

§ 1.	87. Sõidurongi wedurite, tendrite ja nende inventaari uuendus ja paranduskulud	21.364.400.—
§ 2.	88. Kaubarongi wedurite uuendus ja parandus	45.577.000.—
	Kokku peatükk V	66.941.400.—

Peatükk VI.

Wagunite uuendus ja parandus.

§ 1.	89. Sõiduwagunite uuendus ja parandus	20.852.000.—
§ 2.	90. Kaubawagunite uuendus ja parandus	27.978.000.—
§ 3.	91. Kõikide wagunide telgede ja rehvide uuendus ja parandus	7.147.000.—
	Kokku peatükk VI	55.977.000.—
	Kokku IV jagu	370.563.700.—

V jagu.

Erikulud.

Peatükk I.

§ 1.	93. Tasu wõõrastele teedele jaamad, peateede ja abinõude tarvitamise eest	1.239.000.—
	Kokku peatükk I	1.239.000.—

Peatükk II.

§ 1.	98. Ettenägemata, erakorralised ja ajutised kulud	3.422.200.—
§ 2.	99. Kulud raudtee olukorra tõstmiseks.	
	Peawalitsuses	250.000.—
	Tee-ehitusosakonnas	4.333.000.—
	Liikumise osakonnas	3.422.000.—
	Weosakonnas	2.147.800.—
	Kokku peatükk II	13.575.000.—
	Kokku V jagu	14.814.000.—
	Kokku raudteewalitsuse peale	667.436.700.—

K. Wirma (sd.): Riigikogu liige Liiberg arwustades teedeministeeriumi ja tuues ette nende üksikute asutuste juures ettetulewaid nähtusi, arwas nende seletuste kaudu selgeks teinud olewat, et nõndawiisi raisatakse töörahwa raha. Sealjuures aga tähendas muuseum, et mina isiklikult olewat ka nende krediitide ja ka muude krediitide wastu olnud. Järjekulult pidi siis herra Liiberg nende krediitide poolt olema, mis tööliste kulul siis wälja antakse. Ma ei saa aru sellest järjekindlusest. Mina, igatahes, niisugust järjekindlust pidada ei saa. Ma pean weel muuseum ütlema, et selle tindikalade raudtee sihiajamise jaoks on erakorralises eelarwes summa sees, nõndawiisi, et kui herra Liiberg seda kohta loeb, siis ta leiab omale rahuldust, kuid see tõendab, et see osa raha kulutamist tuleb ka weel juure.

Nüüd kui asuda raudteede seisukorra ülewaatamisele, et omale pilti saada, siis pean kõige pealt toonitama, et need kes wäljaspool kodumaad on teiste, naabririikide raudteede peal sõitnud, kõnelewad seda, et meie raudtee on wõrdlemisi niisuguses seisukorras, et teda ikka raudteeks wõib nimetada. Teiste, naabririikide juures ei olewat see asi nii kaugele edeneda saanud, kui meil, aga ega see ei saaks meid nüüd troostida. Kui meie oma raudteel sõidame ja waatame kuidas seal asjad on, siis peab silm ja ka kere tundma neid puudusi, mis mitmeti on ja mis meie soovide täitmiseks tingimata parandada tuleks. Meil on iseäranis huwitaw meie raudteede majandusline külg. Selles suhtes on ju palju räägitud sellest, et meie weotariifid on väga kõrged, mille tagajärjel niipalju sõita ei saa, kui tarwis on; ta kõiksugu weokulud on väga suured jne. Üheks põhjuseks, miks see nii on, on mitmelt poolt ette toodud seda, et meil raudtee peal pidada palju ametnikka olema ja ametnikud pidada wõtma raudtee sissetulekust niipalju oma palkadeks ära, et sealt midagi üle ei jää, ja sellepärast on meie raudteede tarvitamine kallid. Sellekohta peab ütlema, et need jutud osaliselt õiged on. Minema aastaga wõrreldes on meie raudteeametnikka hulga vähendatud ja nagu ma kuulsin, nüüd enne tulewaaasta eelarwe kokkuseadmist oli raudteewalitsuse poolt kokku seatud mitu komisjoni, kes kõiki neid asju peawad rewideerima, kuidas nende ametnikkudega lugu on. Selle rewideerimise ja koondamise tagajärg olla väga üllataw. Nimelt tahetawat tulewal aastal umbes 20% wõrra ametnikka wähen-

dada, ja järjekult peaks selle võrra meie raudteed siis produktiivsemad olema. Ma isiklikult ei usu, et see nii lihtsalt läheb, et meie võiks 20% ametnikka sealt kohe ära võtta, ilma et see isearalisi wapustusi raudtee peal ette võiks tuua, ehk et see raudteel julgeoleku seisukohta selles mõttes tuntawalt ei nõrgenda. Aga teisest küljest on lugu ka niisugune, et meie raudteewalitsus oli nende ametnikkude paigutamise asjus peale sõda kohe juba sellel seisukohal, mida mina siin teedeministrierumi eelarwe puhul käsitasin, et meie raudtee peaks olema walmis wäga suurte wedude jaoks ja järjekult koosseisud ja inimesed peaks olema oma kohtadel niisuguseks ajaks walmis, kui meil see suur wedu korraga tuleb. Tegelikult ei tulnud see mitte korraga. Ega see niisugune suur korraldus ka nii lihtne ei ole ja pealegi ei ole ta weel sellepärast nii lihtne, et need, kes neid asju läbi peawad wiima, ei ole ka meil ei tea kui suurte kogemustega. Meie raudteewalitsuse eesotsas seiswad inimesed on ka meie oludele mittestawad. Meil ei olnud ju teisi wõtta, meie pidime nendega leppima. Otsiti ju muidugi kõige paremaid sinna juure, aga ma pean ütleva, et meil ei olnud kaugeltki suurte kogemustega inimesi, kellelt oleks wõinud nõuda, et nemad meie raudtee eskujulikumassee seisukorda paneks. Kui meie oma ametnikka wõrdleme teiste maa-dega, siis wiimaste andmete järele tänawa aasta pidi olema meie laiarööpasilisel raudteel wähe üle 12 inimese kilomeetri peale, Raudteewalitsuses olewate andmete järele olewat praegu Saksamaal ametnikkude arw isegi suurem. On muidugi teisi maid, kus ametnikkude arw wähem on. Isegi meie kitsarööpasilisel raudteel läheneb ametnikkude arw nelja peale kilomeetri kohta, ja järjekult on siis laiarööpasilisel raudteel kilomeetri peal kolm korda rohkem inimesi, kui kitsarööpasilisel. See on nende iseloomuse järele, millega need raudteed üksteisest erinewad, teatud wiisil arusaadaw, teatud organiseerimise tagajärjel, teatud tööde koondamise järele, wõib ikkagi seda ametnikkude hulka wähendada. Iseäranis wõib neid wähendada siis, kui on wõimalik käima panna tehnilisi abinõusid, mis inimese jõu tarwitamist teatud wiisil wähen-dab. Peab tähendama, et meie raudteewalitsuse eesotsas on suur hulk inimesi. Kaks aastat tagasi oli seal üksainus inime-ne, nüüd on neid seal terwelt 5. Selle peale waatamata, et neid suur hulk raudteewalitsuse eesotsas seisab, jääb küsita-

waks, kas suudawad nemad kokku liitudes raudtee alal paremaid tagajärgi saawu-tada. Igatahes ökonoomiline see küll ei ole, et paari inimese asemel neid nüüd 5 on. Selle eelarwe läbiarutamise juures seletas teedeminister, et need inimesed peale muu on tegewad ka välislepingute juures. Peab toonitama, et meie raudteewalitsus on niisugust püüdu üles näidanud, et nemad kõiki alasid, mis raudtee ühen-dusse puutub, nii ütelda, oma kätte on tahtnud wõtta. Sel alal on muidugi teatud mõtete lahkuminek olnud, et kas see niiviisi peab olema, et raudteewalitsus eks-ploteerimise juhatamise juures ka kõiki kõrwaltingimisi peab täitma, mis raudteega ühenduses on, muuseas raudteede ehitamist ja weotariifide wäljatöötamist jne. Kui meie waatame seda järele, kuidas meie raudteede arwepidamine ja üleüldse majan-dusline korraldus on, siis peab ütleva, et sel alal wäga suuri puudusi on. Minewa-aastane aruanne jõuti ainult mustalt kokku seada, kuna peab ütleva, et eelmise aasta aruannet weel igatahes ametlikult kokku ei ole seatud. Raudteewalitsus ei ole senni mitte jõudnud raudteemajanduse asjus kül-lalt tarwilikku ülewaadet saada ja sellepä-rast tõuseb küsimus, et kas sel asutusel niisugusel kujul, nagu ta praegu on, üle-üldse wõimalik on muuseas weel tariifid ära määrata. Nagu ma ütlesin, on sel alal waidlusi juba olnud, kuid mina isiklikult olen selle poolt, et see asutus, kes eksploteerimise juures tegew on, ei tohi mitte tariifide määrajaks olla. See igatahes kuulub teisele alale, kuulub riigi rahaasjan-dusse ja see ei ole kaugeltki mitte tõenda-tud, et kui raudtee, näituseks, omaga wälja ei tule, et see siis üleüldine riikline kahju on, waid see wõib ka teistmoodi olla. Nimelt, kui raudtee sissetulekut ei anna, siis ei ole weel sellega üteldud, et tema üleüldiselt kahjulik on, sest tema mõjub nii suurelt riigi majanduslise elu peale, et ta teisest küljest mitmewõrra seda tasa teeb.

Raudteewalitsuse ülesanne on, et tema meie raudteeasjandust igawiisi katsuks paremale järjele seada. Kui raudteewalitsuse arwepidamise peale tagasi minna, siis on imelik, see meeoleolu, mis raudteel kont-rolli wastu on esile tulnud. Iseäranis ter-walt on tahtnud raudteewalitsus kontrolli kõrwale lükata ja temast mööda saada. Isegi neid kawasid, mis uuesti raudtee korraldamise suhtes wälja on töötatud, ei taheta kontrolli saata. Igalpool on näha, et kontroll, iseäranis eelkontroll, raudtee-walitsusele wastumeelt on. Mina isiklikult

olen ka sellel arwamisel, et iga asutus peaks ennast sisemiselt ise kontroleerima. Wäline kontroll oleks ainult wormi poolest teatud wiisil tähtis, kuna aga asutused, eestkätt majanduslised asutused ennast sisemiselt kontroleeriks. Sellest seisukohast välja minnes wõib ju nendel õigus olla, kes praeguse kontrollsüsteemi vastu eitawale seisukohale asunud. Aga kui meie waatame, kuidas siis töepoolest seal kohtadel tegutsetakse, kuidas raudteewalitsus ise selle tööga toime saab, siis peab ütleva, et see oma enese kontroll, waewane, wõiks ütelda halb on ja selles suhtes peaks raudteewalitsus katsuma asjasse parandust tuua. Siis kaoks ehk ka see wälise kontrolli, nii ütelda, „pealetükkimine“ iseenesest ära. Mõned asjad, mille kontroleerimise üle raudteewalitsus pahan danud, on põhjendamata, mitmes kohas on isegi niisuguseid imelikka nähtusi ette tulnud, et näituseks, raudteewalitsusel tuli tuhing järsku osta 11 miljoni eest torusid. Kui raudteewalitsuse eelarwe läbi lehitse, siis ei ole sugugi näha, mis otstarbeks ehk kui palju raudteewalitsusel neid torusid tarwis oli. Lugu oli wist lihtsalt nii, et ühel ilusal päewal tuli keegi kaupakuja ja ütles, et temal nii ja nii palju torusid müüa, ja raudteewalitsus ostab nad kõik ära. Kust aga ostmise jaoks krediidid wõtta? Raudteewalitsus kauples omale välja operatsiooni summad, kui ma ei eksi, wist 20 miljoni suuruses. Raudteewalitsus jõudis walitsusele selgeks teha, et tal waja torusid osta, ja selleks waja ka operatsiooni summasid. See lugu sai kuidagi likwideeritud, nõnda, et nii palju kui ma mäletan, riigikontroll selle juures midagi ütelda ei saanud; igatahes tegutseti nii, et asi pärast wormiliselt õigena välja kujunes. Kuid senni pole ma weel kuulnud, mis jaoks raudteewalitsus ära tarwitanud selle määratu hulga torusid. Ka teiste suuremate warustamiste puhul on raudteewalitsusel riigikontrolliga õige tihti, minu teada kokkupõrkeid ja wahejuhtumisi olnud. Wahejuhtumised kontrolliga on isegi niikaugele välja wiinud, et raudteewalitsus on riigi kontroll-nõukogu poolt karistatud kontrolli ignoreerimise eest. See on minu teada ainukene juhtumine senni, et ametkonna juhatajat selles suhtes karistatakse.

Teine asi, mis praegu välja paistab raudteewalitsuse tegutsemises, ja mida, nii ütelda, õigeks ei saa pidada, see on wiis, kuidas tema oma, nõnda ütelda, abiasutusi töötada laseb ja missuguse arwepidamise

ta neile ette kirjutanud. Siin wõiks rääkida Tallinna raudtee peatehasest, raudtee turbatööstuse ettewõttest, raudtee põlekiwiettewõttest jne., isegi raudtee trüki kojast. Need üksikud asutused on raudtee eelarwest täiesti wäljas ja need on muuseas ka sarnased kommertsalusel töötawad ettewõtted, millede kohta juba Riigikogule ette pandi soowiawaldus kaubandus-tööstusministeeriumi eelarwe arutamise puhul; ka nõndanimetatud raudteewalitsuse kohta peaks see soowiawaldus käima, need asutused peaks kui iseseiswad kas aasta jooksul likwideeritud, ehk jälle neile põhikiri antud saama. Iseäranis huwitawad on muude seas raudtee peatehased. Kui Asutawale Kogule 1919 a. ette pandi raudtee kulude-eelarwe, siis juba Asutawa Kogu wastawas komisjonis toonitati, et niisugused ettewõtted, kus umbes 1000 inimest töötawad, on iseenesest juba wabrikute sarnased ja nendel peaks kui iseseiswatel asutustel, ka oma iseseisew arwepidamine olema. On ju waja teada ja ülewaadet saada sellest, mis seal tehakse, kui palju see maksma läheb, kas need tööd seal odawamad, wõi kallimad tuiewad, kui wäljaspoolt tellides, kas nad on wastukaaluks töödele meie teistes tehastes. Juba sel puhul sai soowi awaldatud, et raudteewalitsus peaks niisugused ettewõtted iseseiswa eelarwe osadena esitada ja nende kohta wastawad aruanded ette panema. Kui Asutawale Kogule ette pandi 1920 a. eelarwe, ei olnud seda weel tehtud ja Asutawa Kogu rahaasjanduse komisjonis, kus seda küsimust arutati, oldi õige pahane selle üle, et raudteewalitsus eelmisel aastal awaldatud soowi arwesse polnud wõtnud; weel kord nõuti tungiwalt, et raudteewalitsus need ettewõtted oma eelarwe eriosadena esitaks, et selget ülewaadet selles asjas saada wõimalik oleks. Kui nüüd tänawuse aasta eelarwe ette pandi, siis selgus, et see asutus on siit koguni välja jäetud. Komisjoni nõudmise peale pandi wiimaks ette mõned andmed selle asutuse kohta, näituseks, kui palju on seal ametnikka, kuidas seal töötatakse jne. Need andmed, mis ette panna wõidi, näitasid, et see asutus teistest raudteewalitsuse osakondadest ei eraldu, waid ta on samasugune asutus, nagu teised asutused, mis raudteewalitsuse eelarwe wastawates paragrahwides üles loetud. Raudteewalitsuse jaoskondade ja osakondade käest saab ta oma töö. Kuigi see asutus mitte iseseisew ei ole, siiski on selle asutuse terwe koosseis siit välja jäetud.

Raudteewalitsuse esitajad seletasid komisjonis, et nemad olewat teedeministeeriumile mingisuguse kawa peatehaste kohta sisse annud, mis aga siamaale kinnitamist ei olewat leidnud. Sellest kawast oleks wõinud näha, kuidas raudteewalitsus tahab arwepidamist peatehastes sisse seada.

Samasuguseid asju wõime konstateerida teiste raudteewalitsuse abietewõtete juures. Iseäranis huwitaw on raudtee turbatööstus. Meil on teada, et wedurite kütmine raudteel sünnib peaausjalikult puudega, mida wäga palju tarwitatakse ja mis warsti meie metsad ära laastab. Raudteel oleks tarwis olnud teid otsida, kuidas puude tarwitamist vähendada. Üheks küttejäreks puude kõrwal on turwas. Raudtee turbatööstus on läinud aastal ainult niipalju suutnud turwast walmistada, et sellest ainult turbatööstuse masinate kütteks jätkub. Käesolewal aastal loodetakse walmistada umbes paartuhat kantsülda. Ühes ajalehes oli koguni teade, et turwast loodetakse saada kunni 1½ tuhat kantsülda. Nii on lootused wähenenud. Raudtee tarwitab puid kokku 50—60 tuhat kantsülda. Kui turwast puudega ühesugusena wõtta, siis läheks raudteel kütteks umbes sama palju turwast tarwis. Kakstuhat kantsülda turwast on ainult tibatillukene osa üldisest tarwidusest. Turbatööstus on praegu weel arenemise astmel ja mingit kawatsust tema tulewiku kohta praegu ei ole näha. Komisjon toetas seda seisukohta, et raudteewalitsuse turbatööstusele tuleks krediiti anda, et see tööstus laieneda ja edeneda wõiks. Üle minnes raudtee põlewkiwitööstuse juure, näeme kohe seda tendentsi, mida juba waremalt oleme wõinud raudteewalitsuse juures tähele panna, see on sarnaste alade kiskumist oma kätte, mis teistele kuuluwad. Kõigil on teada, et meie kõige wanem põlewkiwikaewandus, mille peale juba Wene ajal suured summad kulutati, teatud ajal läinud aastal ei suutnud niipalju põlewkiwi anda, kui tarwis oli. Nüüd on ta niiwõrd edenenud, et ta raudteele rohkem suudab põlewkiwi anda, kui raudtee seda tarwitada jaksab. Raudteewalitsus on sellepärast oma põlewkiwikaewanduse likwideerimisele määranud. Komisjonis tuli ilmsiks, et raudteewalitsus on koguni põlewkiwi tarwitamisele teatawas mõttes kriipsu peale tõmmanud. Komisjonis seletati, et põlewkiwi ei saawat weduri ahjus kütteinena tarwitada. Sellele wäitele waidlesid wastu kaubandus-tööstusministeeriumi põlewkiwitööstuse esitajad. Igatahes ei ole raudteewalitsus põlewkiwi

tarwitamises raudteel suuremaid tagajärgi kätte saanud. Selle asemel, et wõimaldada weduri ahjudes põlewkiwi tarwitamist, on raudteewalitsus hakanud põlewkiwi kaewama, mis sugugi tema ülesanne ei ole. See ei olnud õige töö ja see näitab weel kord, et ei tarwitse oma kätte wõtta tööalasi, mis teiste asutuste omad on. Nagu ma juba tähendasin, on raudteewalitsus katsunud kokku seada kawasid, kuidas meie raudteed ja teised raudtee ettewõtted wõiksid iseseiswatena töötada ja mitte nii, nagu praegu, riigi ametkonna moodi, teatud eelarwe järele, mida kinnitab seadusandline kogu jne.

Oli tahtjaid seda samuti üldises mõttes panna nõnda ütelda kommertsalusele. Need kawad ei ole aga õnnestanud, nemad on weel mitmeti wastuwõtmatud. Aga selle juures ei ole raudteewalitsus mitte kokkunud neid põhimõtteid elus läbi wiima ja teostama hakata. Sel puhul wõiksin muuseas isegi seda rääkida, mis ka juba rahaasjanduse komisjonis arutamisel oli, et raudteewalitsus on omale wälja kaubelnud raudtee ülejääkide jaotamise wiisi, nimelt kuidas eelarwe ülejääki jaotada. See küsimus on praegu rahaasjanduse komisjonis lahendamisel, sellepärast ei taha ma seda küsimust siin puudutada. Ütlen ainult seda, et see on ka üks tundemärk sellest, et raudteewalitsus on püüdnud raudteed majanduslises alusel mingisugusele astmele panna, nagu meie juba tuntud teised kurikuulsad kommertsalusel töötawad asutused on. Juriidiliselt ei ole ta seda saanud läbi wiia, aga tegelikult hakkab ta neid põhimõtteid, mis weel teatawat lahendust ei ole saanud, teostama. Selle tagajärjed ei ole alati õnnelikud. Kui komisjon arutas raudteewalitsuse juures olewa warustusasutuste tegewust, siis selgus, et sellel alal on õige suuri korraldusi tarwis teha. Iseäranis huwitaw oli see seisukoht, et raudteewalitsus oma materjaalide hindamisega nii imelikul wiisil talitab, et üksikud ametkonnad tagant järele mitmekordset tööd peawad tegema. Näituseks ostab warustusasutus raudtee jaoks kõiksuguseid materjaale, wõtame näituseks raua wõi mõnda muud asja. Tehases nägin ma niisugust kalkulatsiooni: raua hind, mis magasinist töökotta oli antud, oli kord 30 marka, teinekord 40 marka, kolmas kord 200 marka ja lõpuks 800 marka. Komisjon juhtis raudteewalitsuse tähelepanu selle peale, et magasinis oleks pidanud materjaalide hindamist kohe toimetama ja teatud hinnalist materjaali töökodadele

andma, et töökojad ei tarwitseks reguleerida, missugust rauda wõi materjaali, missuguse hinnaga saadud. Kui töökoda midagi ette wõtta tahab, siis peab ta teadma, kui palju see maksma läheb ja see ripub sellest ära, missuguse hinnaga saab ta materjaali, kas 30 margaga wõi 800 margaga. Igatahes wahe on suur ja ei tarwitseks mitte panna järgmiste asutuste peale seda kohustust, et nad kohtade peal rehkendamist ja hindamist peaksid toimetama. Seda peaks keskasutus tegema. Igatahes on selle warustuse ja arwepidamise alal palju soowida ja raudteewalitsus peaks katsuma nende asjade kordaseadmiseks oma jõudu pingutada. Ma tahaks küll puudutada meie raudtee küttewarustust. Mina olen teatud wiisil selle küsimuse suhtes rahuldatud herra kaubandus-tööstusministri seletusega, kes tähendatud eelarwe puhul teatas, et walitsus ei mõtle seda kurikuulsat kütteinete keskkomiteed lähemal ajal mitte likwideerima hakata, kuna igalt poolt kuuleme, et seda oleks tarwis likwideerida. Herra kaubandus-tööstusminister ütles, et olgugi, et seal on juhtunud kõiksugused asjad, asutust, mis on organiseeritud ja korraldatud selleks, et riigiasutustele tulewal hooajal kütteineteid muretseda, nii kergesti likwideerida ei saa. Kui see nii on, siis loen ennast teatud wiisil rahuldatud olewat, selles mõttes, et ei pruugi arwata, et raudteewalitsus tänawu talwetulekul jälle üksikutest puuwagunitest sülla wiisi puid ära ostma hakkab, mis Tallinnas ja teistes kohtades minewal aastal juhtus. Komisjon arwas, et seda kütteküsimust ei tuleks lähemalt uurida, sest Wabariigi Walitsus kannab ise selle eest hoolt, et niisugust kriisi ei tule, nagu minewal aastal. Peab siis komisjoni enamuse, nii ütelda, usuga leppima. Wõib olla, et neil teistsugused andmed ja teadmised on, kui minul sel alal. Igatahes ma tahan toonitada, et sellel alal ei tohiks mitte nii ükskõikne olla, waid peaks palju tõsisemalt selle asja peale waatama. Kui meie komisjon raudteewalitsuse warustusosakonnalt küsis, kuipalju neil puid on wedurite jne. warustuseks, siis olid raudteewalitsuse warustusosakonnal lootused peaaesjalikult kütteinete keskkomitee peal. Nõnda tahan ma toonitada, et need soowialdused ja seletused, mis kütteinete keskkomitee ärakaotamise peale on sihitud, teatud riisikoga on seotud, ja et seda asja tuleb tõsiselt wõtta, aga mitte nii, et ühele asutusele lihtsalt kriips peale tõmmata.

Nüüd ma tahaksin weel ühte asja puudutada, mis raudteewalitsuse poolt on hoo-

letusesse jäetud ja see on meie raudteelaste ettewalmistamine. Meie leiame eelarwes küll ühe wäikese summakese, nimelt 550.000 mrk. kultuuriliste ja haridusliste ettewõtete ülewalpdamiseks, nii et osa sellest rahast läheb ka teatud kategooriate raudteelaste harimiseks, aga üleüldist raudteelaste koolitamist ei ole mitte näha. Mulle ei ole mitte süstemaatilist raudteelaste ettewalmistamist silma paistnud ja ma arwan, et see oleks tingimata tarwilik, olgu nende asutuste kasutamise läbi, mis juba olemas on — ma mõtlen siin tehnikumi — ehk olgu mõnel teisel teel, aga sellel alal oleks tingimata tarwis laialisemaid kawatsusi ja suuremat hoolt, kui seda raudteewalitsus on üles näidanud. Isiklikult olen ma pahane selle peale, et raudteewalitsus endise raudtee kooli ruumid oma kontori jaoks wõttis, et lähedalt suurtes tubades istuda, ja mitte ennast ei suutnud lihtsamates ruumides pidada; see lähedus ei ole, minu arwates, mitte nii produktiivne, kui see, kui nad raudteelaste hariduse peale oleks rohkem rõhku pannud.

Ka raudteelaste wälimuse asjus näib raudteewalitsus ükskõikne olewat. Nüüd on lõppude lõpuks niikaugele saadud, et raudteelastel wormimüts ühe lendawa tiwaga on, mis raudteeesitajale nii väga meeldib, ja mis mingisugune raudtee märk pidada olema. Ma ei hakka selle märgi juures mitte kaua peatama, ütlen aga niipalju, et teda terve aasta wälja mõeldi. Müts oli juba minewal aastal walmis, aga määrgiga ei saadud kuidagi hakkama. (W a h e l h ü ü e.) Wäljamaalt toodud märkisid oli palju, kuid ühele sai rõngas ümber keeratud ja nüüd on siis see wäljawalitud märk käes. No, mina ei saa nüüd küll seda märki iseäranis suurepäraliseks pidada, kuid see ei ole mitte peaasi. Peaasi on see, et raudteelased, kes otsekohe publikumiga kokku puutuwad, peawad niisuguse wälimusega olema, et neid wõiks kergesti ära tunda. Ma pean ütleva, et meie riik on politsei riidessepanemiseks suuri summasid jaksanud kanda ja raudteelase riiete peale peaks ka rohkem rõhku pandama.

S siis tahaksin ma weel puudutada raudtee sõiduplaani küsimust, mis nurisemiseks väga palju põhjust on annud. Kaebatakse nimelt, et raudtee sõiduplaanid ei olla mitte otstarbekohased, iseäranis olla Walga pool ja Pihkwasse sõitmisega väga raske hakkama saada, sest tulla väga kaua oodata; samuti olla lugu ka Paide-Tamsalu kitsarööpalisel. See küsimus ei ole mitte

nii kerge ära otsustada, sest seisukorrad ei kombineeri mitte igakord nii õnnelikult, nagu igaüks soovib, kuid raudteewalitsus peaks siiski silmas pidama tingimisi, mis Pihkwasse sõitmise korral esile tulewad, ja peaks siin seisukohta rewideerida katsuma. Walga rongi sõiduplaani, nagu kuulda, kawatsetawatki juba ümber teha ja igatahes on see soovitaw neil kohadel, kus uued tingimised esile tulewad.

Raudteewalitsuse eelarwe puhul oleks nüüd üleüldse raske kellegil mingisugust parandust ette tuua. Ma juba esiteks tähendasin, et ametnikkude arw on tulewa aasta eelarwe kokkuseadmise puhul läbiwaatamise alla tulnud ja tulewa aasta eelarwe juures saame seda ka must walge peal näha.

Üleüldse peaks arwama, et raudteewalitsus katsub neid pahesid, mis seal tunda on, julge käega kõrwale toimetada, et selle tagajärjel meie raudteed paremale astmele saaksid tõusta ja ka meid endid rohkem rahuldada wõiksid ja et riigikodanikud raudteel sõites selle peale liiga palju ei tarwitseks kulutada.

Juhataja O. Strandman: Lõpuseõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja K. Ipsberg: Herra Wirma on siin mitmeid asju ette toonud, mis komisjonis arutamisel olid, aga mille kohta seal mitte niisugusele seisukõhale ei asutud, nagu herra Wirma seda praegu tegi. Komisjon asus raudtee eelarwe läbiwaatamisele väga kurjalt, sellepärast, et ajalehtedes ja kõigil pool oli kaebtusi kuulda raudteewalitsuses walitsewate korratuste ja pahede pärast. Nagu öeldud, asus komisjon väga kurjalt selle eelarwe läbiwaatamise juure ja sõelus teda iga-pidi, kõiki puudusi ja ka pahesid, mis nähtawale tulid, terawalt alla kriipsutades ja tegi ka sellekohaseid soowiawaldusi. Ma tahaks mõnda herra Wirma ütelist puudutada, mis komisjoni arwamistega kokku ei käi. Esiteks, ametnikkude arwu kohta. See on ju õige, et meil õige palju ametnikka on, aga seda süüd ei saa raudteewalitsusele ette heita, sellepärast, et ametnikkude arwu suurendamine oli just tehtud meie sotsiaalse reformi läbiwiimises. Kui meie wõtame weneaegse ametnikkude arwu ja oletame, et töö seesama on, siis tekib meil otsekohe 50% ametnikka juure. Sest kui 12- ehk koguni 16-tunnilisest tööpäewast üle minna 8-tunnilise peale, siis toob

juba see üksi 50% ametnikkude arwu kaswamise juure, peale selle weel pühapäewad, mida Wene ajal ametnikkude korrapidamise töödel tööpäewadeks loeti, siis weel puhkuseajad, mis 2 nädalat wõi üks kuu iga aasta wälja teewad, see kõik toob weel 25% juure, nii et kui meie lühidalt wõtame, oli 1919 a. lõpul ja 1920 a. algul raudteeametnikkude arw nii täidetud, et nelja inimese asemel oli 7 inimest tööl. Muidugi oli see liialdatud ja lihtsalt järele mõtlemata olid kõik nõudmised läbi wiidud, sest ei saa mitte kergele ja lühikesele korrapidamisele, nagu see telegraafi jaamas on, kus rongide läbikäimise pärast ainult 2 ehk 3 tundi ööpäewa jooksul korrapidamist tuleb, kolme ametnikku panna, waid seal peab üle minema normaalaja peale, mis ametnikkude wähenemist wõimaldaks. Ja sellepärast wõib see lootus täide minna, et tulewal aastal raudteeametnikkude arwu 20% wähenemine saab.

Ettetoodud kütteküsimuses ei lähe komisjoni arwamised herra Wirma arwamisega kokku. Sest komisjon tuli niisugusele arwamisele, et meie raudtee küttega warustamise küsimus ei ole mitte kerge lahendada. Iseäranis põlewkiwiprobleem ei ole meil ammuigi weel otsustatud, ei ole otsustatud tema tarwitamine raudteel, sellepärast, et tehnika ei ole weel neid meetodisid kindlaks teinud, mille abil põlewkiwi kõige otstarbekohasem oleks tarwitada. Iseäranis raskeks teeb tema tarwitamist tuha rohkus, see on üks tõsine moment, mida mitte ei tohi siin juures ära unustada. Ja et raudteewalitsus tahtis oma kätte koondada kõigi nende ainete muretsemist, mis raudteewalitsusel tarwis läheb, siis on see ka üks meie praeguse ajajärgu suurematest küsimustest, ja üks täitsa loomulik nähtus. Kes on, näituseks lugenud Rathenau majanduslisi broshüüre, sellesama Rathenau, kes praegu Saksamaal majandusministriks on, see teab väga hästi, kuidas tema just tööstuse edendamiseks soovitab vertikaal koondamist, s. t. et iga suurem ettevõtte peab kõik tarbeained, mis ta tarwitab, ise muretsema. Kas raudteewalitsusel need mõtted olid, seda ma ei tea, kuid igatahes oli ta sunnitud niisuguseid katseid tegema ja küttaaineid ise muretsema just sellepärast, et sel ajal küttaainete keskkomitee ja ka põlewkiwitööstuse walitsus mitte ei suutnud raudteewalitsusele kindlustust anda, et nad just nii suurel arwul küttaainet jõuawad muretsema, kui raudteewalitsusel tarwis on. Ja sel-

lepärast oli raudteewalitsus ärewil, et kas mitte ei tule ka äkki puudus kütteainetest, kui see suur Lieferant, põlewkiwi ja kütteainete keskkomitee teda hädasse jätawad ja tarwilisel määral kütteaineid ei anna. Selle peale juhiti alamkommissjonis tähelpanu ja soovitati, et need mõlemad asutused, kütteainete keskkomitee ja põlewkiwiwalitsus ühelt poolt ja raudteewalitsus teiselt poolt, tingimata iga aasta teatava lepingu läbi seotud oleks, kuipalju võib üks pool teisele kütteainet anda ja kui palju teine pool võib loota kütteainet kindlasti saada.

Mis puutub wahekorda raudteewalitsuse ja riigikontrolli wahel, siis arutati seda küsimust ka rahaasjanduse komisjonis. Ja komisjonis ei tõstnud keegi häält selle wastu, et kontrolli mitte tarwis ei oleks, küll aga nähti seal wäikest hõõrumist selles mõttes, et tihti eelkontroll mõnes asjas takistusi teeb, kui eriküsimused arutusel on, ja mille otsustamine tihti spetsialistide käest kontrolli kätte läheb. Igatahes jäi alamkommissjonil niisugune mulje, et seal täieline paranemine loota on.

Mis puutub raudtee abietewõtetes, siis on Asutaw Kogu juba soowi awaldanud, et need abietewõtted saaks eraldatud ja raudteewalitsus on ka sellele teele asunud. Ta on ainult wormilise wea teinud sellega, et ta ei ole etteewõtetele enne niisugust põhikirja loonud, nagu see soowitaw oleks olnud. Sellekohane soowiawaldus sai komisjoni poolt wastu wõetud, et kõik kommertsalusele üleminewad etteewõtted seadusliku põhikirja najal töötaksid.

Muud ei ole minul midagi juure lisada. Arwesse wõttes seda, et alamkommissjon seda eelarwet põhjalikult on läbi sõelunud ja otsusele tulnud, et meie raudtee on suure töö ära teinud sõja- ja rahuajal, ja et paranemist on igal alal märgata, teen mina ettepaneku seda edenemist mitte takistada ja see eelarwe-osa wastu wõtta niisugusel kujul, nagu ta on ette pandud.

Juhataja O. Strandman: Parandusi sisse tulnud ei ole. Panen raudteewalitsuse eelarwe kogusumma 667.436.700 mrk. hääletamisele. (Hääletatakse.) Wastu on 2 häält, suur enamus on poolt, sellega on see eelarwe wastu wõetud.

Aruandja K. Ipsberg (loeb):

POSTI-TELEGRAAFI-TELEFONI

AMETKOND.

Peatükk I.

Posti peawalitsuse ülewalpidamine.

§	1.	1. Palgad	6.646.560.—
§	2.	2. Kantselei kulud	296.800.—
§	3.	3. Inwentaari soetamine ja parandam.	365.000.—
§	4.	4. Majanduslised kulud	845.000.—
§	5.	5. Esituse, kongresside ja konwentsioonide kulud	275.000.—
		Kokku peatükk I	8.428.360.—

Peatükk II.

Posti-telegraafi-telefoni kontorite ja raadiojaamade ülewalpidamine.

§	1.	6. Palgad	79.437.240.—
§	2.	7. Kantselei kulud	620.000.—
§	3.	8. Inwentaari soetamine ja parandam.	1.400.000.—
§	4.	9. Majanduslised kulud	6.335.000.—
		Kokku peatükk II	87.792.240.—

Peatükk III.

Üleüldised kulud.

§	1.	10. Sõidukulud ja päewarahad	1.500.000.—
§	2.	11. Toetus ja arstiabi	1.700.000.—
§	3.	12. Riiklise warustuse kulud	1.900.000.—
§	4.	13. Autasud ja aupalgad	50.000.—
§	5.	14. Telegraafi eksploateerimise kulud	4.000.000.—
§	6.	15. Telefoni eksploateerimise kulud	22.000.000.—
§	7.	16. Rahwuswahelised posti-telegraafi-telefoni maksud	24.000.000.—
§	8.	17. Tahweti kulud ja telegraafi-telefoni eest ülemäära wastuwõetud summade tagasimaksud	400.000.—
§	9.	18. Postimaksu wahendite walmistam.	1.800.000.—
§	10.	19. Postiweo kulud	12.000.000.—

§ 11. 20. Raamatute ja tähi- kute valmistamise kulud	3.400.000.—
§ 12. 21. Tasu kaotsiläinud saadetiste eest	200.000.—
§ 13. 22. Ettenägem. kulud	200.000.—
Kokku peatükk III	<u>73.150.000.—</u>
Kokku postiametkonna peale	169.370.600.—

Juhataja **O. Strandman**: Sõnasõowijaid ei ole. Lõpusõna õn komisjoni aruandjal.

Aruandja **K. Ipsberg**: Ma teen ettepaneku, käesolewat eelarwet sel kujul, nagu ta ette õn kantud, wastu wõtta.

Juhataja **O. Strandman**: Panen selle ettepaneku hääletamisele, et posti-telegraafi- telefoni ametkonna eelarwe 169.370.600 margalises summas wastu saab wõetud. (Hääletatakse.) 4 häält õn wastu. Sellega õn see ettepanek suure häälteenamusega wastu wõetud.

Aruandja **K. Ipsberg** (loeb):

MAANTEEDE JA SISEMISTE WEE- TEEDE WALITSUS.

Peatükk I.

Keskwalitsus.

§ 1. 1. Walitsuse ülema, tema abilise ja kantseleiametnik- kude palgad	501.120.—
§ 2. 2. Arweosakonna ametnikkude palgad	417.960.—
§ 3. 3. Ehitusosakonna ametnikkude palgad	154.080.—
§ 4. 4. Majandusosakonna ametnikkude palgad	954.540.—
§ 5. 5. Kantselei kulud	91.800.—
§ 5a. Ajutised tööjõud	12.000.—
§ 6. 6. Inwentaari uuen- dus, parandus ja korrashoidmine	1.687.040.—
§ 7. 7. Liikumata waran- duse muretsemine	2.058.000.—
§ 8. 8. Tee-sõidukulud, päewarahad ameti- asjus	200.000.—
§ 9. 9. Majandusl. kulud	176.800.—

§ 10. 10. Sõidu- ja weoabi- nõude ülewalpidam.	855.000.—
§ 12. 12. Toetus ja arstiabi	188.160.—
§ 17 17. Ettenägem. kulud	40.000.—
Kokku peatükk I	<u>7.336.500.—</u>

Peatükk II.

Jaoskondade ülewalpidamine.

(7 jaoskonda).

§ 1. 18. Palgad	2.759.490.—
§ 2. Kantselei kulud	78.200.—
§ 2a. Ajutised tööjõud	12.000.—
§ 3. Inwentaari uuendus, parandus ja korras- pidamine	623.050.—
§ 4. Tee- ja sõidukulud, päewarahad ameti- asjus	500.000.—
§ 5. Ruumide puhasta- mine ja korrashoid- mine	87.800.—
§ 6. Sõidu- ja weoabi- nõude ülewalpidam.	775.000.—
§ 7. Ettenägemata kulud	40.000.—
Kokku peatükk II	<u>4.875.540.—</u>

Peatükk III.

Maanteede, kiwiteede, sildade ja parwede korrashoidmine.

§ 1. 19. Teede korraspidamine	
a) prügitõed	1.705.000.—
b) kiwiteed	965.000.—
c) kruusateed	270.000.—
§ 2. 20. Sildade korraspidamine	
a) kiwisillad	10.000.—
c) puusillad	448.000.—
d) segamaterjaalist sillad	222.000.—
§ 3. 21. Parwede korraspid.	60.000.—
Kokku peatükk III	<u>3.680.000.—</u>

Peatükk IV.

Sisemiste weeteede korraspidamine.

§ 1. 22. Sadamate ja kallaste korraspidamine	450.000.—
Kokku peatükk IV	<u>450.000.—</u>

Peatükk V.

§ 1. 23. Hoonete ja majade korraspidamine	1.465.000.—
Kokku peatükk V	<u>1.465.000.—</u>

Peatükk VI.

Uued tööd ja ehitused ning põhjalik remont.

§ 1. 24. Teed:

a) prügitööd	16.263.000.—
b) kiwitööd	9.764.000.—
c) kruusateed	3.657.000.—

§ 2. Sillad:

c) puusillad	1.711.000.—
d) segamaterjaalist sillad	4.822.000.—

§ 4. Uute hoonete ehitus

Kokku peatükk VI	<u>36.822.000.—</u>
------------------	---------------------

Kokku maanteede ametkonna peale

	<u>54.629.040.—</u>
--	---------------------

Kokku teedeministeeriumi eelarwe

	<u><u>894.222.360.—</u></u>
--	-----------------------------

Juhataja **O. Strandman**: Sõnasooijaid ei ole. Komisjoni aruandja lõpusõna ei tarwita; panen maanteede ja sisemiste weeteede walitsuse eelarwe 54.629.040 margalises summas hääletamisele, ning ühes sellega panen hääletamisele ka kogu teedeministeeriumi eelarwe 894.222.360 margalises summas. (Hääletatakse.) Wastu on 2 häält. Sellega on need eelarwed suure hääletenamusega wastu wõetud.

Sõna korra kohta on rkl. K. Wirma'l.

4. Wälisministeeriumi eelarwe päewakorras edasilükkamise küsimus. **K. Wirma** (sd.): Teen juhatuses nimel ettepaneku praegu järjekorras olewat wälisministeeriumi eelarwe osa paigutada eelarwe

lõppu, sest herra wälisminister on kirjaliselt teatanud, et ta ametiasjus on wälja sõitnud ja awaldab soowi, et wälisministeeriumi eelarwe osa saaks arutatud tema juures olekul. Meil oleks temale wõimalik wastu tulla, sest et materjaali töö edasikestmiseks weel küllalt on. Sel juhtumisel aga, kui wälisminister warem peaks siia jõudma, wõiks seda osa eelarwest kohe arutamisele wõtta. Teen ettepaneku, et eelarwe järgmise osa juure, peale wälisministeeriumi eelarwet, üle minna.

Juhataja **O. Strandman**: Sõnasooijaid ei ole. Panen hääletamisele ettepaneku, wälisministeeriumi eelarwe osa järjekorrast wälja jätta, ja järgmise, töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe,

arutamisele üle minna. (Hääletatakse.) Sellega on see ettepanek wastu wõetud.

5. Töö- ja hoolekandeministeeriumi 1921. a. eelarwe II lug. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Keskküll** (toeb):

TÖÖ- HOOLEKANDEMINISTEERIUM.

Korralised kulud.

Peatükk I.

Ministeeriumi juhatus.

§ 1. Palgad	178.200.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	36.000.—
§ 3. Esituse kulud	15.000.—

Kokku peatükk I

	<u>229.200.—</u>
--	------------------

Peatükk II.

Ministeeriumi kantselei ühes kõikide osakondadega.

§ 1. Palgad	3.191.770.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	100.000.—
§ 3. Kantselei kulud	171.000.—
§ 4. Majanduslised kulud	459.000.—
§ 5. Liikuwa waranduse muretsemine	25.000.—
§ 6. Erakorralised kulud	20.000.—
§ 7. Trükitööd	310.000.—
§ 8. Toetus ja arstiabi	154.000.—
§ 9. Liikumisabinõud	133.500.—
§ 10. Kinnitusnõukogu ja kinnitusametite organisatsioon ja ülewälpidamine	<u>175.000.—</u>

Kokku peatükk II

	<u>4.739.270.—</u>
--	--------------------

Peatükk III.

Hoolekande osakond.

§ 1. Wabadussõja inwaliidide ja langenute perekondade pension	33.000.000.—
§ 2. Weneagsete pensionäride toetus	13.000.000.—
§ 3. Õppursõdurite kooliraha	2.000.000.—
§ 4. Langenud sõdurite laste kooliraha	30.000.—

§ 5.	Wäljateeninud ohwitseride, sõjawäemeditsiin- ja veterinaär arstide ja sõjawäeametnikkude pension	400.000.—	§ 13.	Inwaliidide kodu:	
				a) ülewalpidamine	992.260.—
§ 6.	Ametikohustuste täitmisel wiga ja surmasaanud politseinikude ja nende perekondade pension	600.000.—	§ 14.	Sõjainwaliidide kursused ja õpetöökojad	1.813.228.—
§ 7.	Langenud sõdurite matmise kulud	500.000.—	§ 15.	Ameerika punase risti tegewusega Eestis seotud kulude katmine	743.200.—
§ 8.	Lastekodude ülewalpidamine ja sisseseadmised:		§ 16.	Optantide ja sõjawangide toetamine	650.000.—
	a) Muraste, Narwa, Tartu, Petseri ja Kiltsi lastekodude ülewalpidamine	4.787.400.—	§ 17.	Hoolekanne nõdra-meelsete eest	1.000.000.—
	b) Muraste, Kiltsi ja Petseri lastekodude sisseseadmised	1.170.100.—	§ 18.	Üleüldine abiandmine hoolekande alal	300.000.—
§ 9.	Laste suwekoloniide ülewalpidamine ja sisseseadmised:		§ 19.	Abiandmine Eesti kodanikkudele wäljamaal	500.000.—
	a) Tabasalu, Tartu ja Narwa suwekoloniide ülewalpidamine	936.200.—	§ 20.	Abiandmine omawalitsuse asutustele warjupaikade korraldamiseks	1.000.000.—
	b) Tartu ja Narwa suwekoloniide sisseseadmised	297.200.—	§ 21.	Abiandmine mitmesugustel juhtumistel, nagu tuleõnnetused, weeuputused jne.	100.000.—
§ 10.	Rinnalaste ja emade kodude ülewalpidamine ja sisseseadmised:		§ 22.	Eesti wabadussõjas langenud Soome sõjameeste haudadele mälestussamba ülesehitamine ja haudade korrashoidmine	1.600.000.—
	a) Tallinna, Tartu ja Kuressaare rinnalaste ja emade kodude ülewalpidamine	3.432.500.—	§ 23.	Jaan Poska perekonnale pensioni maksmiseks	68.640.—
	b) Tallinna, Tartu ja Kuressaare rinnalaste ja emade kodude sisseseadmised	514.500.—	§ 24.	Ameerika abiandmise seltsi poolt puudustkannatawatele lastele määratud toiduainete jagamise kulude katmiseks	3.000.000.—
§ 11.	Smolka kurtummade kool ja warjupaik	551.500.—	§ 25.	Puudustkannatawatele Eesti kodanikkudele poolpalitute walmistamiseks	450.000.—
§ 12.	Alaealiste naisterahwaste ühiskodu:		§ 26.	Eesti waestelastele riiete walmistamiseks	317.000.—
	a) ülewalpidamine	382.220.—		Kokku peatükk III	74.631.828.—
	b) sisseseade	200.780.—			

Peatükk IV. A.

Töökaitseosakond.

§ 1. Abirahad tööborsedele	105.000.—
Kokku peatükk IV A.	105.000.—

Peatükk IV. B.

Töökaitse kommissariaat.

§ 1. Palgad	1.246.680.—
§ 2. Päewa- ja sõidurahad	207.200.—
§ 3. Kantselise kulud	120.500.—
§ 4. Majanduslised kulud	91.600.—
§ 5. Liikuva waranduse muretsemiseks	103.000.—
§ 6. Ettenägemata kulud	8.400.—
§ 7. Trükitööd	62.000.—
Kokku peatükk IV. B.	1.839.380.—
Kokku töö- ja hoolekandeministeerium	81.544.678.—
Kokku korralised kulud Mrk.	<u>4.814.435.246.—</u>

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe on meie eelarwete seeria lõppu paigutatud, ning ta on ka ühtlasi kõige väiksem eelarwe. Võib olla, tahab seegi näidata, kuidas meie riigis senni nende ülesannete peale on waadatud, mille teostamine töö- ja hoolekandeministeeriumi käes on. Kui neid ülesandeid wõrrelda eelarwega ja wiimasest katsuda wälja lugeda, kuidas neid ülesandeid praegu teostatakse, siis peab igatahes oletusele tulema, et töö- ja hoolekande alal on meil jõutud mingisuguse surnud punktini, kui meie ei taha sellest wälja lugeda isegi tagasiminekut. Seda wõime wälja lugeda ka sellest seisukohast, mis niihästi Wabariigi Walitsuse, kui ka tema seljataga seiswate rühmade poolt selle ministeeriumi wastu on wõetud. Meil kõigil on teada, et weel hiljuti esineti selle ministeeriumi likwideerimise seadusega, ja on ka teada, et sellele ministeeriumile ei ole weel praegugi juhti leitud, waid tema on ära jaotatud kahe teise ministri alla, kellel isegi juba tööd küllalt on, kellel eneselgi juba küllalt suure ülesanded on, mille täitmine neilt täit tööjõudu nõuab. Nii siis näeme, et töö ja hoolekande alal on seisak walitsemas. Wõtame ükskõik missuguse ala, wõtame kinnituse ala. Kinnituse alal on praegu weel makswad 1912. a. seadused, mis Wene walitsuse poolt wälja on antud. Meil on maksew ka Wene õnnetujuhtumiste wastu kinnitamise sea-

dus, mille alla on arwatud meie tööstuse töölised, suuremalt osalt kesk- ja suurtööstuse töölised. Kinnitamine ise sünnib niinimetatud Balti kinnitusseltsi kaudu, mis oli asutatud kogu Balti kubermangude jaoks ja mille juhatus oli asetatud Riiga. Praegu on selle peale waatamata, et nii hästi tööliste kui ka töösturite poolt selle peale tähelepanu on juhitud, et need rahad, mis tööstuse ettewõtjad maksawad preemiade näol sinna seltsi, Eestist wälja wõib wiia, selle peale waatamata, et see küsimus töö- ja hoolekandeministeeriumis ammu juba üles wõetud on ja sellekohane seadusprojekt wäljatöötamisel oli, — see küsimus weel lahendamata ja ei ole ka mingisugust kindlustust loodud selleks, et need rahad, mis töösturid senni on maksnud sellesse kinnitusseltsi, ka saaks ära tarwitatud Eesti riigi tööstuse ja tööliste huwide kohaselt. Need summad ei ole mitte wäikesed. Kuuldawasti olla üks osa nendest kinnitusseltsis kaotsi läinud selle tagajärjel, et nad olid tühjastunnistatud wäärtpaberitesse paigutatud. Kuid ka nüüd Eesti iseseiswuse päewal makstakse sinna suuri summasid, nii on 1920. a. preemiade näol makstud 2.738.156 marka ja protsenta 12.674 marka, kuid sellesama aja jooksul, sel samal aastal on wälja makstud pensionisid kõigest 60.902 marka, nii et aasta ülejääk on üle kahe ja poole miljoni. Balti kinnitusseltsi küsimus on üks terawamate küsimustest, mis tingimata lähemal ajal äraotsustamist nõuab.

Õnnetujuhtumiste kinnituse alal näeme meie aga weel teisi puudusi. Nii leiame, et selle peale waatamata, et omal ajal sai wanade seaduste järele pensionisaajate pensioni kõrgendamise seadus wälja töötatud, siiski see senni walitsuse poolt teostamata on jäänud. Selle tagajärjel on need perekonnad, kelle omaksed tööstuses surma on leidnud ja need töölised, kes oma tööjõu kas täiesti ehk osalt tööstuses on kaotanud ja kes õigustatud oleks pensioni saama, — raskest seisukorras, sest et nad niisugust pensioni saawad, mida õieti pensioniks nimetadagi ei saa, olgugi, et sinna suured summad koondatud on.

Nii näeme, et 598 isikut, kellel õigus oli 1914.—1919. a. alates ka läinud aastal pensioni saada, saawad nüüd kokku 99.629 rbl. asemel 149.443 Eesti mrk., s. o. keskmiselt aastast 250 marka. Omal ajal, kui need pensionid määrati, pakkusid nad neile inimestele enam-wähem ülespidamist. Nüüd on aga jäädud selle arwamise juure, et üks rubla on 1½ Emk. ja selle tagajärg on see,

et need inimesed on paigutatud wõimatu raskesse seisukorda. Kui meie nüüd waatame neid pensione, siis näeme, et 100% töövõime kaotuse juures on pension praegu 110—360 Emk., see on, kõige suurem pension on 30 marka kuus. Toon siin veel mõne näituse. 1915. a. Mayeri wabrikus tööjukaotanud tööline, kelle töövõimu kaotus on arvatud 55% peale, saab praegu 246 Emk.; 1916. a. pensionäär saab 70% töövõime kaotamise juures 255 Emk., 1917. a. pensionäär 60% töövõime kaotuse juures — 333 Emk.

Sellekohane pensioni kõrgendamise seaduse projekt on ammu juba välja töötatud ja tuleks nõuda, et walitsus ometi ükskord katsuks nende inimeste seisukorda kuidagi kindlustada, kellel selleks täieline õigus on. Siin ei saa mitte wabandada sellega, et see riigile liig kulukas oleks; ei saa ka seda ütelda, et see töösturitele koormat peale paneks, sest kinnitamise juures, nagu ta meil läbi wiidud on, on kõik raskused pandud kolmanda isiku, kinnitusseltsi, peale ja sellel kinnitusseltsil on olemas endistest aastatest ülejäägid ja nagu ma siin näitasin, ka wiimastest aastatest suured miljonilised ülejäägid.

Niisama on õnnetujuhtumiste vastu kinnituseaduse üks puudustest, mis kõrvaldada tuleb, see, et teda ei ole veel laiendatud kõigi Eesti tööstusasutuste peale. Omal ajal, kui see seadus Wenemaal välja anti, oli see uus seadus, mida katsuti eestkätt maksma panna enam-wähem suuremate tööstusettevõtete kohta. Tõsi, Eesti walitsuse päewil wähendati nüüd nõudmist töölisterwu kohta ettevõtetes, mis kinnituseaduse alla käiwad, kunni wiieni, kuid meil on ka väga palju tööstusasutusi, kus on vähem kui wiis inimest tööl. Nii olgu näituseks, metsatööstus, kus tihti alla wiie töölise töötawad.

Kõik need tööstused seisawad väljaspool kinnituseadust. Walitsus peaks lähemal ajal katsuma seda seadust niiwõrd muuta, et kõik tööstused, kus masinaid tarwitatakse ja kus õnnetujuhtumiste etietulek wõimalik on, saaks paigutatud seaduse alla.

Niisama ei wõi ka tähendamata jätta, et liig loiult talitatakse 1912. a. haiguste vastu kinnitamise seaduse laiendamises. Tõsi, töökaitse komisjoni poolt on uus kinnituseadus läbi waadatud, kuid selle maksmapanemine nõuab mõnda aastat ja senni tuleb läbi ajada wana seadusega, mida oleks wõimalik laiendada ja maksma

panna ka wäiksemate tööstuste kohta, kuid seda tarwilisel määral praegu ei tehta. Ja nii näeme, et kogu maal on kõigest 19 haigekassat, kelle alla kuulub 14.000 töölist, see on umbes 1/3 kõigist tööstuse töolistest. Ka siin peaks nõudma walitsuselt energilisemat tegewust.

Niisama on tarwilik, et wabrikute järewalwe alla paigutataks kõik tööstusasutused. Praegu meil seda veel ei ole.

Tööpuuduse vastu wõitlemise kohta on walitsus oma seisukohta awaldanud, kui ta kaubandus-tööstusministri suu läbi siin tähendas, et ei ole üleüldse kawatsuselgi kinnituseadust sel alal maksma panna. Siin näib aga walitsuse seisukoht jälle wilidak olewat. Kui ei suudeta neile inimestele tööd muretseda, siis peab teisel teel neile eluülespidamist kindlustama. Praegu on märgata tööpuuduse kaswamist ja on tööbörsedes registreeritud mitmed tuhanded töötatöölised ja nende arw saab veel palju kaswama, kui raudteel ja mujal wiidakse läbi töolistearwu wähendamine. Walitsus peab aegsasti abinõud tarwitusele wõtma selle vastu, et inimesi mitte äärmisesse seisukorda ei lükataks.

Tööstuses on wiimasel ajal märgata isegust püüet tolmu alt välja kaewata wanu seadusi, mida omal ajal paremad tööstused ei tarwitanud, kui taheti enam-wähem töolistega läbi saada. Nii tahetakse sisse seada trahwirahade wõtmist. Walitsus ei ole mitte küllalt seda küsimust selgitanud. See seadus, mis 1917. a. välja anti, ei ole meie riigis mitte täiel moodsul maksma pandud. Walitsus peaks trahwirahade sisseseadmise suhtes ettetulewatele alandawatele katsetele energiliselt vastu astuma.

Töökaitse alal on suureks takistuseks ka see, et meil puuduwad eestikeelsed töökaitseadused ja nii hästi töölistes, kui töösturid eksiwad nende vastu tihti sellepärast, et nemad seadusi ei tunne. Ka wenekeelseid seadusi on raske saada, ja minu teada ei ole neid töö- ja hoolekandeministeriumis rohkem, kui kaks eksemplaari, ja needki on eraomandus. Üks esimestest ülesannetest sellel alal oleks tarwilikkude tõlgete muretsemine ja et neid seadusi kuigi palju ei ole, siis ei nõua nende tõlkimine suuremat wäljaminekut ega suuremat tööd. Oletada wõib, et need seadused pikemaks ajaks Eestis maksma jääwad, sellepärast on tingimata tarwilik nende eestikeelne tõlge.

Ei ole ka walitsuse poolt märgata uuendusi töökaitseaduste alal, kui meie

tähele ei pane ühte seadust, mis välja antud ametnikkude teenistusest wabastamise kohta, mille järele neile lahtilaskmise puhul, ainult kahe nädala palk ette makstakse. Selle seadusega pandi Eesti riigi ametnikud raskemasse seisukorda, kui nad seni olid, sest waremalt makseti neile sel puhul palka kuue kuu jooksul. Wõib olla, oli see samm omal ajal tarwilik, kui taheti riigiasutustes lahti saada neist ametnikkudest, kellest oli arwata, et nad tarwilikku wilumust ei omanda. Wõib olla, oli see seadus tarwilik sel ajal, kuid nüüd on juba enam-wähem kindlaks kujunenud ametkondade koosseisud ja nüüd on ka tarwilik, et riigiteenijate õigusline seisukord jälle järele seataks, sest wastasel korral asetatakse riigiteenijad niisugusele kõikuwale pinnale, et see isegi halwawalt nende tööwõime peale mõjub. Riigiteenija lahtilaskmine on jäetud tema otsekohe ülema kätte, kes võib teda ilma põhjusest teenistusest lahti lasta ja ma pean ütleva, et niisugust määrust ei olnud isegi Wene ajal olemas, sest sel ajal nõuti, et ametniku lahtilaskmise küsimus iseäranis hoolsasti läbi kaalutud pidi olema. Meil võib igaüht lahti lasta, olgu ta hea või halb ametnik. Seda wäärnähtust tuleks kõrvaldada ametnikkude teenistuse korruga, mis jällegi Wabariigi Walitsuse poolt seisma on pandud. Omal ajal anti selle seaduse eelnõu Asutawa Kogu komisjoni, kuid seal tuli kohtuminister, nõudis, selle seaduseelnõu tagasi ja nähtawasti on see praegu kusagil kalawi all.

Meie ei näe ka töö- ja hoolekandeministeriumi poolt küllalt tahtmist kõrvaldada neid wäärnähtusi, mis põllutööliste töö- ja palgaolude seaduse teostamisel ette tulewad. Selle kohta korduwad maal alalised kaebtused. Arusaadaw, et selle koosseisu juures, mis töökaitseosakonnal praegu on, ei suudeta rewideerimist ette wõtta, waid peab leppima ainult kaebtuste lahendamisega. Tarwilik on, et praegu, kus meil seadusest lugupidamine ei ole küllalt inimeses süwenenud, ka rewideerimisi ette wõetaks. Muidugi tuleb siin ilmsiks mitmesugune seisukoht, mis meie riigi kodanikkudel makswate seaduste wastu on. Ühel eelmisel koosolekul tähendas üks Riigikogu liige, kes on ka pandud meie noorte juristide õpetajaks, et seaduste rikkumiste wastu wõitlemiseks oleks wäga tähtis see, et kodanikud ise ka tunnistajateks ilmuksid, mida nad praegu mitte ei tee. Kuid seal tähendas seesama herra, et maal, kus tööandja ja tööline on kokku wabalt leppinud, käiwad

inimesed ringi ässitamas, et nad põllutööliste tööaja ja palgaolude seaduse järele käiksid, mille tagajärg see on, et ametnikud maale saadetakse protokollisid tegema. Waadake, niisugune seisukoht ja niisugune kahesuguse mõõdupuuga mõõtmine tuleb ilmsiks juba walgustatud peade juures, misuguseid oletusi wõiksime teha rahwa hulgas, kus seadustega nii wähe kokku puututakse?

Ei wõigi seaduste wastu lugupidamine rahwa keskel nii suur olla, kui ühe juristi ja õpejõu juures!

Kui meie läheme hoolekande ala juure, siis näeme seal weel halwemat seisukorda, kui töökaitse alal. Meie teame, et praegune üleüldine hoolekanne on omawalitsuse asutuste ülesanne ja nad teostawad seda Wene seaduste XIII kõite §§ 700—703 põhjal, see tähendab, nelja paragrahwi järele käies. Kui meie waatame seda hoolekannet, seda lahtist ja kinnist hoolekannet, siis näeme, et lahtise hoolekande alal teostakse seda kõige rohkem rahalise toetuse läbi, mis omawalitsused praegu waestele annawad. See ulatab kümnest kunni saja margani. Tallinnas ulatab wist saja margani, mujal mitte. Toidu- ja tarbeainete näol on see hoolekanne rääkimata wäike. Linnades antakse ka küttematerjali, kuna maal seda ainult osalt tehakse. Niisama ei saa tõsiselt wõtta seda, mis ära tehakse arstiabi ja matmise alal. See hoolekanne on ikkagi nii wäike, et seda tõsiselt wõtta ei saa. Päästetud ei ole mitte ainult see inimene, kes on wiidud politseijaoskonda, nagu herra siseminister tähendas, waid ka see waene, kes on paigutatud warjupaika. Meil on aga ka wäga hästi teada, missuguses seisukorras meie omawalitsuste warjupaigad praegu on. Kuid kõige hullem on ikkagi see, et sinna kõiki waeseid paigutada ei saa, keda sinna tingimata tuleks paigutada. Kõige selle kõrwal näeme aga, et kinnise hoolekande alal meie omawalitsus midagi ära pole teinud. Nii puuduwad meil iseäranis öömajad, kus kehwad wõiksid peawarju leida, iseäranis nüüd, kus korterikriis nii suur on. Niisuguste öömajade sisseseadmine oleks paratamata tarwilik. Neid küsimusi ei suuda omawalitsused üksi mitte lahendada, waid siin peab keskwalitsus ka kaasa aitama. Jääb soowida, et hoolekande seadus rahwaesitusele esitataks. Kuid hoolekande seadus, mis on välja töötatud, seisab jällegi walitsuse kalawi all.

Hoolekande osakonna eelarwes leiame ainult mõnda liiki pensionide maksmist ja

kõige pealt wabadussõja inwaliididele, kellele pensionid kõige suurema summa sellest eelarwest välja teewad. Ka need pensionid olid wäiksed, nüüd on nad kõrgendatud 1. juulist alates ja see, võib olla, kergendab nende seisukorda, kes oma tööjõu wabadussõjas kaotama pidid. Täiesti wilets on aga Wene pensionääride seisukord. Tõsi on, et ka nende kohta seadus maksew on, kuid selle seaduse järele saab üks inimene 250 marka kuus ja neli ning enam inimest 550 marka. Nende pensionääride kohta on walitsusele nõudmisi ette pandud wigastatud sõjameeste ühisuse poolt, sest ka nende pensionääride hulgas on rohkesti ilmasõja inwaliide, kuid need nõudmised ei ole walitsuse poolt wastuwõtmist leidnud. Selle kõrwal näeme aga, et walitsuse poolt on välja antud ohwitseride, sõjawäeametnikkude ja arstide pensioniseadus. Wana Wene seadus on maksma pandud ja selle teostamiseks on eelarwese wõtetud 400.000 marka. Selle seaduse järele saawad kõik sõjawäeametnikud, ohwitserid ja arstid, kes on Wene sõjawäes teeninud, ja ka Eesti sõjawäes kuus kuud 50—80% pensioni oma palgast. Niisugusesse eesõigustatud seisukohta on paigutatud kõrgemad sõjawäelased, kui nemad kuus kuud on teeninud Eesti sõjawäes. Tsiwiilametnikkude kohta ei ole aga praegu weel mingisugust seadust maksma pandud. On ainult projekt olemas.

Eelarwest leiame ka ligi 6 miljoni lastekodude toetusraha. Nagu ettekantud andmetest selgus, on nendesse kohtadesse mahutatud umbes 200 last. Ühtlasi on aga teada, et meil on olemas tuhanded lapsed, keda sinna tuleks paigutada, kui neid tahtakse ühiskonnale alles hoida.

Niisama wäike on summa laste suwekoloniide sisseseadmiseks. Oieti neid asutusi peab ülewal Eesti punane rist walitsuse abirahaga. Ka siin ei ulata see, mis tehtud, selleks, et wähegi rahuldada neid nõudeid, mis olemas. Eelarwes ei ole mingisugust summat lasteaedade toetamiseks, kuna ometi tarwilik oleks hoolekande osakonna abi lasteaedade sisseseadmise juures. Tallinnas üteldakse raskusi tegewat aiaplatside leidmine, kuid töö- ja hoolekandeministeeriumi maja juures on suur aed olemas, mis selleks wäga kõlbulik, kuid see on kabareele „Must Kass“ välja renditud.

Rinnalaste ja emade ülewalpidamiseks ja nende kodu asutamiseks on eelarwes 4 miljoni marka. Sellega on mõeldud 60

lapsele ja 10 emale kogu Eesti riigis abi anda. See on, igatahes, pisikene summa.

Eelarwes leiame weel $\frac{1}{2}$ miljoni alaealiste naisterahwaste kodu sisseseadmiseks, kuhu on kawatsetud 25 naist mahutada. Töö- ja hoolekandeministeerium ei saa nähtawasti selle tööga edasi sellepärast, et puuduwad jällegi ruumid, sel ajal, kui riigi käes on terve rida majasid, mida kasutawad üksikud ametnikud, näituseks Salongi tänawal ja mujal. Praegu remonteeritakse üksikule isikule 37 toaline korter. Kõigi selle juures ei leita ruume 25 alaealise naisterahwa tarwis.

Selle juures on omawalitsuse terwishoiu büroo kaudu teada, kui palju meil naisterahwaid on, kes pinna jalge alt on kaotanud. Neid hurjutatakse ja otsitakse nende langemise põhjusi, kuid ma arwan, et selle asemel oleks parem ja otstarbekohasem neid naisterahwaid paigutada mitte üksi teatud ajaks haigemajasse, waid selle järele ka nende jaoks asutatud kodusse, kus nad äratundmisele jõuaks, et ikkagi aus töö on see, mis inimesele, ka naisterahwa elule, sisu ja wäärtuse annab. On tarwis ellu kutsuda asutusi, kus neid naisterahwaid jällegi katsutakse elule ja ühiskonnale tagasi wõita. Praegu seisame siingi saatusliku küsimuse ees: kust saame selleks ruumid?

Niisama ei ole mitte midagi ära tehtud tiisikushaigete hoolekande alal.

Minu teada on üks Tallinnas 1.000 tiisikushaiget last, täiskaswanutest kõnelemata. Praegu, kus 10—20 inimest ühte korterisse kokku surutud, kaswab tiisikushaigete arw jõudsasti.

Ka ei ole mingit algatust tehtud lastekaitse seaduste väljatöötamise alal. Iseäranis käsitamata ja lahendamata on väljaspool abielu sündinud laste eest hoolitsemise küsimus. Hoolekande osakonnal oleks tarwis selleks wastawad seadused ja korraldused välja töötada. Niisama on tarwis asutada pimedate töökojad. Eesti riigis on umbes 1.000 inimest pimedad, kes täitsa oma saatuse hooleks on jäetud. Wigastatud lapsi, isegi neid, kes sõjaajal wigastatud said, on ka ära unustatud. Ma ei hakka kõiki neid lahendamata küsimusi ette kandma. Kõigi nende küsimuste juures põrkame meie ühe nähtusega kokku: katsutakse meeolelu luua ja asja nii läbi wiia, et neist küsimustest aga kuidagi mööda pääseks. Katsutakse isegi likwideerida sellekohane ministeerium ja tema ülesanded ära kaotada teiste ministeeriumide paberiwirnade

hulka. Kuid ühel teisel alal oleme näinud, kuhu sarnane soow wiib, mida tahetakse paigutada kokkuhoidmise sildi taha, kuid mis sisuliselt kokkuhoidmine ei ole. Seda oleme näinud teedeministeeriumi juures, kus nüüd arvamisele on jõutud, et on iseseiswat juhtiwat jõudu tarwis, kes wõiks kõike jõudu oma ülesannetele pühendada. Ma usun, et sarnasele äratundmisele peaks jõutama ka töö- ja hoolekandeministeeriumi juures, see on selle ministeeriumi juures, kelle ülesandeks on sotsiaalsete küsimuste lahendamine. Praegu seisab see ministeerium surnud punktil, kõik ta ametnikud on kohustetäitjad ja isegi osakondade juhatajad ei ole. Arusaadaw, et sarnastes tingimistes mitte ei suudeta neid ülesandeid täita, mida elu ette dikteerib ja mis tingimata täita tuleks. (H ü ü d e d: W a h e a e g m ä ä r a t a !)

Juhataja O. Strandman: Kuulen hüüdeid „waheaeg määrata“. Wastu ei waielda, siis kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 8.15 min.

Koosolek algab peale waheaga kell 8.40 min.

Koosolekut juhatab esimees **O. Strandman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Bergman**.

Juhataja O. Strandman: Palun rahwasaadikuid kohtadele asuda. Sõna on rkl. P. Keerdo'l.

P. Keerdo (is.): Kogu riiklik aparaat oma mitmesuguste asutustega on kapitalistlikus korras ainult tööriistaks walitewale klassile töörahwa kurnamisel. See aparaat peab kaitsema walitewat klassi, peab walwel olema, et töörahwas omi inimeseõigusi ei saaks teostada, peab korraldama tööliste eksploateerimist ja leidma teid, kuidas seda kõige intensiivsemalt teha, et walitsew klass wõimalikult suurt lisakasu saaks. Kokkukõlas sellega on siis ka riigi eelarwe kokku seatud ja üles wõetud sinna peajasjalikult ainult niisugused summad, mis tarwilikud töölisteklassi eksploateerimise korraldamiseks ja selle korra kaitseks. Kui meie waatame Eesti riigi 1921. a. eelarwe kulude osa, siis näeme, et kogu riigi kulude summast — 6.328.441.772 mrk., 1.488.515.300 mrk., see on peaaegu üks kolmandik kogu eelarwest, läheb ainult sõjaministeeriumile. Edasi läheb üle poole siseministeeriumi

eelarwest politsei ülewalpidamiseks. Meie teame aga, et herra Einbund'i patriotilise politsei ülesanne ei ole nii wäga waraste ja kelmide püüdmine, kui töölisteklassi terroriseerimine. Kohtuministeerium peab aastate wiisi töölisteesitajaid eeluurimise all wangikodades, nagu meie selle ministeeriumi eelarwe arutamise puhul nägime ja laseb neid alles siis lahti, kui tal korda pole läinud selle aja jooksul wastawaid paragrahwe leida ja kui wangid wahepeal ise pole ära surnud. Kaubandus- tööstus- ministeerium on ka otsekohene tööandjate huwide kaitseja. Haridusministeerium näib olewat pealiskaudselt waadates erapooletu haridust edendam asutus, kuid meie teame, et kodanlus ka kooli ära kasutada oskab oma sihtide saawutamiseks. Maast madalast õpetakse lastele militarismi ja kodanlist korda. Ministeerium, mille eelarwe meil praegu arutusel, peab olema töökaitse ja sotsiaalse kindlustuse asutus. Ta on sündinud revolutsiooni päewil, ja on olnud alati waeselapsena teiste ministeeriumide keskel. Wormilikult püsib ta praegu iseseiswa ministeeriumina edasi, kuid tehelikult näeme, et hoolekande osakonda juhib siseminister Einbund, töökaitseosakonda aga kaubandusminister Kukk. Wäga iseloomustaw on ka see nähtus, et riigi eelarwes on paigutatud töö- ja hoolekandeministeerium wiimasena, ja wõrreldes teiste ministeeriumide eelarwetega naeruwäärt wäikese summaga — 81.544.678 marka. Esimesel eelarwe lugemisel tähendati, et isegi teistes kodanlistes riikides, näituseks Soomemaal, teeb sotsiaalministeeriumi kulusumma 2,17% kogu eelarwe summast, kuna meil aga 1,7%. Klassiteadlised töölistel ei ole kunagi oodanud kodanlistelt korralt, sellelt korralt, mille ainsamaks ülesandeks on tööliste eksploateerimine, mingit tõsist töö kaitset. Klassiteadlistel töölistel on selge, et töökaitse ja sotsiaal kindlustusest wõib juttu olla alles siis, kui töölisteklass kodanluse on kukutanud ja oma wõimu teostanud. Kui kodanlistes riikides on maksma pandud pisikesed töökaitseadused ja mingisuguse wilets hoolekanne, siis mitte mingisuguse kristliku armastuse pärast, waid töölisteklassi surwel, ja oma julgeoleku kindlustamiseks. Seda on kõige selgemine wäljendanud suur monarhistlik riigimees Bismarck, esitades 1881 a. Saksa riikide nõukogule (Bundesrat) seaduseelnõu tööliste kinnitamise kohta õnnetujuhtumiste wastu ja öeldes: „Riik peab enam kui senni hoolitsema oma puudustkannatajate kodanikkude eest, mitte

ainult humaniteedi tunde või ristiinimese kohustuse pärast, vaid riikliku korra alahoidmise seisukohalt, luues waranduseta klassis usu riikliku korra heategelikkusse“.

Samal põhjustel on iseäranis viimasel ajal, see on pärast kapitalistlikku korda wapustawat ilmasõda ja sellele järgnewaid rewolutsioone, Lääne-Euroopas mitmed sotsiaalsed uuendused läbi wiidud. Ennenimetatud teguritele on juure tulnud veel üks iseäranis mõjuw tegur — nõukogude-Wenemaa rewolutsiooni mõju. Need uuendused on seda wäiksemad, mida nõrgemalt organiseeritud jõu moodustab wastawa maa ja osalt ka üleilmiline töolisteklass. Sellest siis ka meie politseiministri, või ametliku nimega siseministri, Einbund'i hoolas püüd tööliste organisatsioone lõhkuda.

Hiljuti pahandas siit kõnetoolilt Riigikogu liige Martna selle üle, et Wabariigi Walitsus küllalt energiliselt samme ei ole astunud Eesti wastuwõtmiseks rahwasteliidu tööbüroosse. Ma pean tähendama, et see mingi õnnetus pole Eesti töölistele, kui Eestit tõesti ei lastaks, sest „tööbüroost“ osa wõtta. Sest see rahwasteliidu tööbüroo ei ole muud, kui jälle üks klassiwahekordade pehmemdamise, või töölisteklassi pehmetegemise asutus. Juhin tähelpanu ainult Washingtoni töökonwertsile, kus moodustati see tööbüroo. Sel konwertsil wõeti wastu otsus 8 tunnilise tööpäewa kohta, mis aga puutub peaaesjalikult ainult neisse riikidesse, kus töölisteklass omale juba ise selle kätte wõidelnud, jättes kõrwale need maad, kus seda enne kõike tarwis oleks. Mida muud oleks wõinudki oodata konwertsilt, mis koos seisab $\frac{2}{3}$ tööandjate ja $\frac{1}{3}$ Albert Thomas sarnastest töölisteesitajatest. Sel bürool oma 300.000 Saksa marka palka saawa juhatajaga on ülesandeks töölisteklassi silmakirjaliste uuendustega ära hoida otsustawate, kodanlusele saatuslikkude, sammude astumisest. See pole ainult minu isiklik, ega ka ainult meie rühma seisukoht rahwasteliidu tööbüroo suhtes, vaid sellele seisukohale on asunud ka Eesti organiseeritud töölistes.

Nagu teistes kodanlikes riikides, nii teostatakse meilgi töökaitset ja sotsiaalset kindlustust ainult niipalju, kuipalju seda hädatarwilik leitakse olewat oma julgeoleku ajutiseks kindlustamiseks.

Töö- ja hoolekandeministeeriumi eelarwe juure tagasi tulles, ei hakka peatama eelarwe I ja II peatüki juures, mis käsita-

wad ministeeriumi administratiivseid kulusid, ja mis enam-wähem üleüldised kõigi ministeeriumide eelarwetes.

Eelarwe III peatükk käsitab hoolekande kulusid. Minu ülesanne ei ole hakata siin üksikasju arwustama, kas kuskil on mõni nurk rohkem või vähem; seda enam, et minu eelkõneleja ühte ja teist juba on puudutanud. Tahan puudutada ainult ministeeriumi üleüldist sihtjoont.

Kõige pealt leiame eelarwe 33 miljoni n. n. wabadussõja inwaliidide ja langenute perekondade pensioniks. Neid toetus-saajaid on kokku 1.186. See pension antakse nagu teada Asutawa Kogu poolt wastuwõetud sellekohase seaduse põhjal ja on seda suurem, mida kõrgem aukraad oli wäeteenistuses inwaliidil või toetustsaaja perekonna toitjal. Reamehe pensioni täismäär, mille saab inwaliid, kes 100% tööjõust kaotanud, oli senni 2.060 marka kuus. Nüüd 1. juulist s. a. alates on walitsus selle kuulsa § 12-a põhjal 2.910 marga peale tõstnud.

Edasi leiame 13 miljoni weneaegsete pensionäride toetamiseks. Neist on senni ministeeriumile esitatud 2.473, tõepoolest on aga nende hulk umbes poole suurem. Need on peaaesjalikult ilmasõja inwaliidid ja ilmasõjas langenute perekonnad, mitte aga tsaariaegsed monarhiliste kalduwustega tshinownikud, nagu siin hiljuti rkl. Linnamägi tähendas. Wiimaseid on nende seas, võib olla, ainult mõni üksik. Need weneaegsed pensionärid saawad kuus 250 marka. On neil aga muid sissetulekuid, siis arwatakse see pensionist maha.

Herrad Riigikogu liikmed! Ütelge, on's see hirwitamine nende õnnetute üle teie paljukiidetud „demokraatlikus“ ja „õiguslikus“ riigis. Milleks üleüldse see toetus? Paragrahwikoi Einbund võib julgesti maha kustutada ka need 13 miljoni, sest ei ole inimest, kes 250 Eesti margaga kuus ära elaks; on tal aga sissetulek suurem, siis pole ju seadustähe järele talle üleüldse tarwis toetust anda.

Ma ei taha ütelda, et n. n. wabadussõja inwaliidide ja langenute perekondade pension, eriti reameeste oma, oleks suur. Ei, see peaks olema suuremgi. Sest 2.910 marka wõimaldab praegu waewalt wiletsatki ülespidamist. Ma tahan juhtida tähelpanu ainult selle kahesuguse mõõdupuu peale. Walitsus leidis wõimaliku olewat § 12-a tarwitada Eesti-Wene sõja inwaliidide pensioni tõstmiseks 2.060 margast 2.910 margani, ta ei leidnud aga wõimaliku ole-

wat sama paragrahwi tarwitada ka weneaegsete pensionäride 250 margalise toetussumma tõstmiseks. — Kas ei ole see poliitika kandmine hoolekande küsimusse. Kas on ilmasõja inwaliid selles süüdi, et kuul teda tabas mõni aasta warem tsaari reshiimi all wõideldes ja et tal tarwis ei olnud wõidelda Eesti wabariigi hallparunite eest. Samasugustes, ehk sagedasti weel halwemas seisukorras, on kõigi teiste töowõimetute ja waeste seisukord, mis ei käi mingisuguse pensioniseaduse alla. Nende kohta, nagu kuulsime, maksab tsariaegne seadus, mille jõul iga kogukond on kohustatud oma töowõimetute waeste eest hoolt kandma. Kuidas seda teostatakse ja millised need toetussummad on, mida abitarwitaja saab, selle üle rääkida oleks asjata, see on kõikidel teada, kes meelega ei taha silmi kinni panna. Isegi meie kodanline ajakirjandus on pidanud seda tunnistama, et hoolekande küsimuses mitte kõik korras ei ole. Ei ole haruldane nähtus, kui töowõimetu waene saab kogukonnalt 10 marka toetust; on ette tulnud juhtumisi, kus abitarwitaja on enne ära surnud enne kui temale toetusraha määrati. Teades, et omawalitsusafutused ei saa ja ei taha hoolekande küsimust ajakohaselt lahendada, ei ole walitsus siiski eelarwesse üles wõtnud wastawat summat. Wõi tuleb selleks lugeda § 18 nimetatud üleüldine abiandmine hoolekande alal, milleks arwatud 300.000 marka, kuna Eestis juba 1918 a. oli ministeeriumi ametlikkude andmete järele 14.338 töowõimetut waest. Selle kohta, palju neid praegu on, pole täpiseid andmeid, kindel on ainult see, et nende arw pole wähenenud, waid ümberpöördukt — suurenenud. Selle eest on juba hoolitsenud Wabariigi Walitsus, heites sadandete wiisi perekonnatoitjaid ilma süüta wangimajadesse ja saates neid maalt wälja. Mis on Wabariigi Walitsus teinud nende perekondade ülespidamise kindlustamiseks, kelle toitjad on tapetud Isborski lepikus, Rahumäel, Raadi kruusaaugus jne., ehk waewlewad demokraatlikkudes wangikodades, wõi saadetud maalt wälja? Wabariigi Walitsus ei ole nende seisukorra parandamiseks mitte ainult mitte midagi teinud, waid on neid taga kiusates wiimaste seisukorda weel raskendanudki. Weel enam, ta on neid wiinud meeleheittele. Ta on prowotseerinud lapsi enesetapmisele, nagu meie haridusministeeriumi tegewust käsitawas arupärimises nägime. Kellede eest Wabariigi Walitsus siiski on hoolitsenud, on ameti-

kohuste täitmisel wiga- ja surmasaanud politseinikud, ja nende perekonnad. Need saawad § 12-a põhjal maksmapandud seaduse järele pensioni wastawalt aukraadi-dele, nagu seda demokraatlik hoolekande nõuab. Praegu pensionisaajate toetussumma kõigub 4.000 ja 7.200 marga wahel. Ma olen kaugel arwamisest, et politseinikkude puudustkannatajad perekonnad peaks toetusest ilma jäetama, olgugi, et nende toitjad on olnud walitsusele kõige truuwimad sulased tööliste wastu wõitlemises, töölisteklassi terroriseerimises. Ma tõin selle fakti ette ainult selleks, et weel kord alla kriipsutada demokraatliku hoolekande sihilikkust. Samuti ei ole wabariik unustanud „waest“ Poska perekonda. Eelarwesse on selle perekonna pensioniks üles wõetud 68.640 marka.

Siseministeeriumi eelarwe arutamisel tähendas herra Einbund ise, kui ka mõni Riigikogu liige, et siseministeeriumi tegewuses walitsewat kindel süsteem. Sama peab ütlemä ka töö- ja hoolekandeministeeriumi kohta, ka siin walitseb kindel süsteem. Ühelt poolt pannakse § 12-a põhjal kiires korras maksuma Einbund'i patriootiliste politseinikkude pensioniseadus, muidugi mitte inimsuse tundest juhituna, waid näidata tahes, et wabariik neid ei unusta ja nende eest hoolitseb, kes wõidelnud tööliste wastu. Teiselt poolt jättes walge terrori ohwritena langenute perekondi saatuse hooleks, ehk raskendades weelgi nende seisukorda tahetakse töölisteesitajatele kätte maksta weel mitmendas põlwes.

Wiimane peatükk käsitab töökaitse kulusid. Nagu juba algul öeldud, ei wõi kõnetki olla tõsisest töökaitsest praeguses korras. Ja meil ei ole ka tõepoolest mitte midagi sellel alal tehtud, kui maha arwata põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadusi, mis oma praegusel kujul pakuwad enam kaitset tööandjatele, kui töölistele. Tsaariaegsed seadused on maksuwel täies ulatuses.

Meie töötatööliste hulk kaswab iga-päew, walitsus ei ole aga midagi ette wõtnud nende seisukorra parandamiseks. Isegi omal ajal töö- ja hoolekandeministeeriumi poolt wäljatöötatud seaduseelnõu tööpuuduse wastu kinnitamise kohta, on nähtawasti jäänud walitsuse laua kalewi alla.

Omal ajal, kui arwasite oma jalgealuse mitte küllalt kindla olewat, kuulutasite wälja 8 tunnilise tööpäewa. Nüüd hakatakse juba teid otsima, kuidas seda tagasi wõtta.

Et kaheksatunnilisest tööpäewast lahti saada ja pikemat tööpäewa maksma panna, seatakse, ehk küll esialgu ületunnitöö katte all, pikem tööpäew sisse, selle peale waatamata, et meil nii kui nii tööpuudus suur on. Mõni kohtuasutus on isegi 8 tunnilise tööpäewa täielise ignoreerimisega walmis saanud, seletades, et 8 tunniline tööpäew ei olla Eestis seaduslik, see olla ainult maapäewa deklaratsioon, mida seaduseks ei saawat lugeda. 8 tunniline tööpäew on praegu juba pea kõigis Lääne-Euroopa kodanlikes riikides töolisteksasi surwel maksma pandud. Ainult rahwasteliidu eskojas lõmmitaw Eesti tahab eitada 8 tunnilist tööpäewa. Kas arwate sellega liitriikide ees suuremat poolehoidu wõitwat? Arwan, et olete töolisteklassi terroriseerides juba küllalt hästi oma eksami liitriikide ees ära teinud.

Asjata oleks weel pikalt peatada meie töökaitse juures, mida õieti olemaski ei ole. Töolisteklass ei ootagi teilt tõsist sotsiaalset kindlustust ja töökaitset, waid saab seda teostama kord ise.

Silmas pidades, et meil puudub üleüldine haiguste, wanaduse jne. wastu kinnitamise seadus, et sellekohane seaduseelnõu juba aastaid Asutawas Kogus ja Riigikogus on seisnud, ja et meil töowõimetute waeste eest hoolitsemine äärmiselt wilets, teen lõpuks ettepaneku töö- ja hoolekandeministeeriumi kulude-eelarwe peatükk III § 18 wõtta 300.000 marga asemel 55 miljoni. Teiseks teen ettepaneku töö- ja hoolekandeministeeriumi kulude-eelarwe peatükk IV A. täiendada järgmise paragrahwiga: „Üleriiklikkudele tööliste keskorganisatsioonidele töötatööliste toetamiseks 65 miljoni.“

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid enam ei ole. Lõpusõna on komisjoni aruandjal.

Aruandja J. Kesküll: Nende pikkade kõnede ja soowiawalduste peale oleks mul järgmist ütelda. Need kawatsused, mis rahwasaadik Johanson siin ette tõi, on muidugi tulewiku asjad ja loodetawasti saab töö- ja hoolekandeministeerium, wõi kuidas teda tulewikus nimetakse, neist teatud jao ellu wiima. Rahwasaadik Johanson tähendas siin, et see eelarwe olla siin surnud punkti jõudnud. Mul, kahjuke, puuduwad andmed, et wõrrelda tänawu aasta ministeeriumi tegewust läinud aasta tegewusega. Ma pean aga tähendama, et selles eelarwes õige palju mitmesuguseid

kawatsusi hoolekandeministeeriumis ette on nähtud, ja need loodetakse tänawu aasta wältusel ellu wiia. Pean wäikese paranduse tegema herra Johanson'ile, kes tähendas, et rinnalaste kodu sisseeadmiseks on ette nähtud kohad kõigest 60 lapsele ja kui ma ei eksi, wist 20 emale. Pean tähendama, et praeguses eelarwes on ette nähtud rinnalaste kodu 140 lapse ja 53 ema jaoks. Need asuksid 4 linnas: Tallinnas, Tartus, Kuressaares ja Narwas. Mis puhtub r. e. Keerdo ettepanekusse, et peatükk III § 18-das toetusrahaks üles wõtta 55 miljoni, siis ei saa ma mitte selle ettepanekuga ühineda. Niisama ei saa ma ühineda üleriiklikkude tööliste keskorganisatsioonidele töötatööliste toetamiseks 65 miljoni abiraha määramisega. Peale selle lubatagu mul ühte wäikest wahetähendust teha.

Paljundatud eelarwete juures on peatükk III, kus „Hoolekande osakond“ on § 7-da juures peale sõnade „langenud sõdurite matmise kulud“ on wälja jäänud täiendus, ning tuleb see juure lisada: „ja rahwawäelaste perekondade toetamine.“ Need sõnad olid, igatahes, alam-, kui ka eelarwekomisjonis wastu wõetud. Need on siit eksikombel paljundamise juures wälja jäänud ja sellepärast teen ettepaneku neid üles tähendada. Ühtlasi panen ette tööhoolekandeministeeriumi eelarwet ettekanatud kujul ja suuruses wastu wõtta.

Juhataja O. Strandman: Asun hääletamisele, ja palun neid Riigikogu liikmeid, kes selle töö- hoolekandeministeeriumi... (Hüüe: Aga parandus!) R. e. P. Keerdo poolt on kaks parandust tehtud: 1) kulude-eelarwe peatükk III § 18 suurendada 300 tuhande marga pealt 55 miljoni marga peale ja 2) kulude arwe peatükk IV A. täiendada uue paragrahwiga: „Üleriiklikkudele tööliste keskorganisatsioonidele töötatööliste toetamiseks 65 miljoni.“ Panen esimese paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) See parandus on tagasi lükatud.

Panen teise paranduse hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on ka teine herra Keerdo parandus tagasi lükatud.

Lõpuks panen terve töö-hoolekandeministeeriumi eelarwe hääletamisele. (Hääletatakse.) Sellega on eelarwe wastu wõetud.

Juhatama hakkab abiesimees K. Wirma.

Juhataja K. Wirma: Riigikogu läheb järgmise, nimelt erakorraliste kulude eelarwe arutamise juure. Sõna on aruandjal Riigikogu liikmel herra Jürman'il. (O. Strandman (töer.): Palun korra kohta sõna!) Sõna on korra kohta r. e. herra Strandman'il.

O. Strandman (töer.): Lugu on niisugune, et meil on walitsuse poolt § 12-a põhjal üksikud erakorralised krediidid lubatud, mis ka rahaasjanduse komisjoni poolt on vastu wõetud ja Riigikogus kinnitamisele tulewad, nagu kõik § 12-a põhjal wastuwõetud seadused. Töö-hoolekan-

deministri poolt on nüüd weel üks uus ettepanek tulnud. Kui meie täna erakorralised krediidid vastu wõtame, siis jääb ka see ettepanek vastu wõtmata, sest ta ei ole weel läbi arutatud. Ehk ma küll soowin, et eelarwe kiires korras vastu wõetakse, siiski teen ma ettepaneku koosolekut lõpetada ja täna mitte erakorraliste kulude eelarwe juure asuda.

Juhataja K. Wirma: On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) On otsustatud koosolekut lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.15 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **O. Strandman.**

Abiesimees **K. Wirma.**

Abisekretäär **J. Bergman.**

definitively left on the 20th of the month
after leaving the city of London for
London and then to the other side of the
channel. The vessel left the port of
London at 11.15 a.m. on the 20th of the
month. The vessel arrived at the port of
London at 11.15 a.m. on the 21st of the
month. The vessel arrived at the port of
London at 11.15 a.m. on the 22nd of the
month. The vessel arrived at the port of
London at 11.15 a.m. on the 23rd of the
month. The vessel arrived at the port of
London at 11.15 a.m. on the 24th of the
month.

The vessel left the port of London at
11.15 a.m. on the 20th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 21st of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 22nd of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 23rd of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 24th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 25th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 26th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 27th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 28th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 29th of the month.
The vessel arrived at the port of London
at 11.15 a.m. on the 30th of the month.

Abteilung für den Verkehr

Abteilung für den Verkehr

Abteilung für den Verkehr

Abteilung für den Verkehr